

L

Laabim [Gn 10,13; 1Pa 1,11], vnuk Chámův, syn Mizraima, praotec kmene usazeného podle nalezených nápisů v Libyi, který od něho odvozuje své jméno. Sídlił tedy v sev. Africe, záp. od Egypta. *Lubimský.

Laad. Syn Jachatův z pokolení Judova [1Pa 4,2].

Lában [= bílý]. 1. Vnuk Náchora, bratra Abrahamova, syn Batuelův [Gn 22,22n; 24, 24,47], bratr Rebeky [Gn 29,16], otec Lie a Ráchel, žen Jákobových. Bydlil v Cháran [Gn 27,43]. Po prvé se s ním setkáváme, když se jednalo o zasnoubení Izákově s Rebekou [Gn 24,50–51], potom jako s hostitelem [Gn 29, 13,14], hospodářem [Gn 29,15] a tchánem Jákobovým [Gn 29,22,23]. Klamali se navzájem [Gn 30,36–43], až nakonec Jákob tajně odešel se vším svým majetkem. Ráchel při té příležitosti vzala s sebou domácí bůžky Lábanovy. L. je pronásledoval, dohonil je na pohoří Galád [Gn 31,23], ale zde na příkaz Hospodinův uzavřel s Jákobem smlouvu, na jejíž znamení navršili hromadu kamení [Gn 31,45n]. Tato hromada tvořila hranici mezi územím izraelským a aramejským. L. sloužil Bohu svých otců [Gn 31,53], Hospodinu [Gn 24,50; 30, 27], ale tuto službu spojoval s babylonským modlářstvím. To, že Ráchel ukradla domácí bůžky [*teráfim*], souviselo snad se zákonem churrijským, podle něhož ten z rodiny, kdo měl tyto bůžky, byl oprávněn převzít otcův majetek [sr. Gn 35,2–4].

2. Nějaké místo na poloostrově sinajském [Dt 1,1], snad totožné s Lebna [Nu 33,20].

Labuť. Tak překládají Kral. v seznamu nečistých zvířat hebr. výraz [Lv 11,18], který jinde překládají porfirián [Dt 14,17] nebo krtice [Lv 11,30]. Slovníky navrhuji překlad „sova“.

Lačněti = hladověti [Př 25,21; Iz 9,20; F 4,12]. V přeneseném slova smyslu: náruživě toužit po duchovních hodnotách, bez nichž nelze žít [Mt 5,6; J 6,35.53 sr. Am 8,11; Iz 49,10; 55,1n; Zj 7,16]. *Žízniiti.

Lada. Syn Selaův z pokolení Judova, otec Maresův [1Pa 4,21].

Ladan. – 1. Efraimita, o němž je zmínka mezi předky Jozuovými [1Pa 7,26]. – 2. Gersonovec, zakladatel několika čeledí [1Pa 23, 7–9; 26,21].

Lael [= náležející Bohu]. Gersonovec, otec Eliazafův [Nu 3,24].

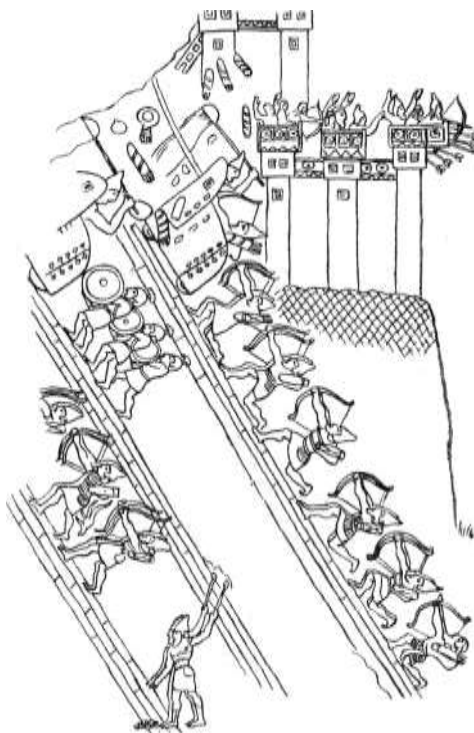
Lahoditi = pochlebovati [Př 20,19; 28, 23; Jb 40,22; Ž 5,10; Ř 16,18].

Lahůdka. Stě. = pamlsky, pochoutky, snad také prostředek pro spaní, uspavadlo.

Kral. překládají buď krmě chutné [Gn 27, 4.7.9.14.17.31] nebo lahůdka [Př 23,3.6].

Lahvice, o nichž je v bibli zmínka, byly většinou kožené [Joz 9,4; 1S 25,10], někdy hliněné [Kral. bane J 19,1.10.11]. V prvním případě šlo o kožené měchy [Gn 21,14]. Mladé víno bylo uchováváno v nových měsících, aby je při kvašení neroztrhalo [Mt 9,17]. Většinou byly měchy zhotovovány z kozí kůže. V přeneseném smyslu 1. nebeská [Jb 38,37] = dešťová oblaka. Bůh shromažďuje slzy svých věrných do 1. [Ž 56,9], t. j. ani jedna neujde jeho pozornosti.

Lachis, Lákiš, opevněné město amorejské [Joz 15,33.39], jz. od Jerusalema, jehož král Jáfí se spojil se čtyřmi jinými na podnět krále jerusal. Adonisedecha, aby potrestali Gabaonské za to, že se spojili s izraelskými [Joz 10, 3.5];

Dobývání izraelského města Lachis Assyřany. Část velké alabastrové skulpturní obruby (frýs), která zdobila jednu z místností Senacheribova paláce v Ninive.

Jozue však tuto koalici porazil u Betoron a dal, v Maceda všechny ony krále povraždit [Joz 10,26]. Město Lachis bylo brzy dobyt po smrti jeho krále [Joz 10,31.33]. Lachis bylo město hrazené, které dal Roboám opevnit po odpadnutí sev. království [2Pa 11,9]. Když se Jeruzalémští spikli proti *Amaziášovi, králi judskému, utekl se do Lachis, ale i tam byl pronásledován a zavražděn [2Pa 25,27; 2Kr 14,19]. Za krále Ezechiáše dobyl města Senacherib [2Kr 18,13n], když se vracel z Egypta. Mi 1,13 obviňuje L. jako původce hříchu „dcery Sionské“. Snad se tím myslí na modlářství nebo na počátek závislosti na Egyptu. Nabuchodonozor srovnal město se zemí [Jr 34,7]. Po návratu ze zajetí bylo L. i s „poli“ svými od Židů opět zabráno [Neh 11,30]. Dnešní jeho jméno je Tell ed-duvër; při vykopávkách tu byly nalezeny hebr. dopisy na střepinách z doby Jeremiášovy.

Lachmi. Bratr Goliáše Gittejského, zabitý Elchananem, synem lairovým [1Pa 20,5]. Sr. 2S 21,19.

Lais [= lev]. 1. Město, jež ovládnuto pokolením Dan, obdrželo jméno Dan a stalo se pověstným severním pohraničním městem území izraelského [Sd 18,7.14.27.29]. *Lesen.

2. Vesnička mezi Galim a Anatot, o níž se děje zmínka při vypravování o tažení assyrského krále Senacheriba proti Jeruzalemu [Iz 10,30].

3. Otec Faltiuv; Faltioví dal Saul dceru svou Míkol za manželku [1S 25,44; 2S 3,15].

Láka [stč. = dlouhý soudek, nádoba na tekutinu, asi 70 l, ale také kožený měch na víno nebo olej]. Míra pro tekutiny [2Pa 2,10], přibližně tolik, co dvojnásobek *bátu.

Lakomec, lakoměti, lakomství jsou bibl. výrazy, jež patří nejen do oblasti psychologické a pak i etické, nýbrž především náboženské! Je to důsledek zvráceného poměru člověka k Bohu a jeho zákonu. Bible je staví do téže řady jako žádosť, cizoložství, krádež, pomluvu [Ex 20,17]. Jde v podstatě o silné sebezduřaznění, jež se může projevit jako sobecká snaha a žádosť dostat pod svou moc osoby nebo věci. Žádosťivost narušuje a rozkládá osobnost člověka [Jr 6,13; Př 1,19], ale i pospolitost, neboť probouzí závist a nenávisť [sr. Iz 11,13]. Soustředí-li se tato žádosťivost na peníze nebo majetek, jde o lakomství, jež má zhoubné následky pro duši [1Tm 6,9n; 2Tm 3,2; L 12,15; 16,14; Mk 4,19]. Není divu že Písmo pokládá lakomství za nepravost. Kraličtí hebr. výraz, označující „úlomek, ubrání, neoprávněný zisk“, překládají buď lakomství [Ex 18,21; 1S 8,3; Jr 22,17] nebo kořist [Sd 5,19] nebo zisk [z útisku Iz 33,15; 56,11]. Lakomství v jakékoli formě bylo přísně zakázáno. Achan byl za svatokrádežnou lakotnost ukamenován [Joz 7,16–26; sr. Ž 10,3; 119,36; Př 28,16; Iz 57,17; Ab 2,9]. NZ řadí vedle sebe smilství a lakomství [1K 5,11; 6,9n; Ko 3,5; Ef 5,3; 2Pt 2,14; sr. Mk 7,21n]. Ko 3,5 definuje lakomství jako sloužení modlám. Lakomství je neslučitelné s duchem bibl.

Lachmi–Lampa [367]

sebeoběti [Jr 22,17; Mi 2,2; Žd 13,5]. Lakomec nemá dědictví v království Kristově [1K 6,10; Ef 5,5].

Lama zabachtani, aram. = Proč jsi mne opustil? [Mt 27,46; Mk 15,34]. Ježíšův výrok na kříži zaznamenaný jen u Mt a Mk. Ostatní evangelisté tento výrok nemají. Jde o aramejský citát Ž 22,2, který Ježíš pokládal za vhodný výraz svého zástupného utrpení. Nesl dobrovolně hříšnost světa; tvář Boží mu byla na čas touto hříšností zastřena [sr. Iz 54,7]. Ale nebyl to výkřik zoufalství, už proto ne, že Ježíš ve své opuštěnosti hledá vhodný výraz v náboženském zpěvníku sz lidu. Kromě toho je důležité posoudit tento výrok ve světle celého Ž 22, který naprosto nekončí opuštěností a porážkou zalmistovou, nýbrž naopak jeho vítězstvím. Hospodin svého vyvoleného neopustí a jeho utrpení má spasitelný význam pro celý svět, který má spatřit moc Boží a pokořit se pod jeho vládu. ×

Lámání chleba *Večeře Páně.

Lámání chléb. V Palestině i ve sz dobách byl chléb lámán, nikoli krájen [Iz 58,7; Pl 4,4]. Při společném jídle, ať už rodinném nebo svátečním [na zahájení *soboty nebo svátku *fáze] nebo při hostinách pán domu s děkovnou modlitbou lámal chléb a podával jednotlivým spolustolujícím. Lámání chleba byla prostou přípravou k započítí každého jídla [Mk 6,41; 8,6.19; L 24,30.35; Sk 20,11; 27,35]. Tento všeobecný zvyk, jimž se zahajovalo každé jídlo v Palestině, dal jméno *večeři Páně v prvotní církvi [Sk 2,42; 20,7].

Lamed [= bodec na pohánění volů]. Dvanácté písmeno hebr. abecedy. Odtud řecké lambda [= L]. Ž 119,89.

Lámech. – 1. Syn Matuzaelův z pokolení Kainova [Gn 4,18–24]. Jeho dvě ženy Ada a Zilla a dcera Noemova s Adamovou Evou jsou jediné předpotopní ženy, o nichž je zmínka v bibli. Jeho tři synové: Jábal, Jubal a Tubalkain jsou ve SZ uvedeni jako původci dobytkařství, hudby, kovářství a všelického díla z mědi a ze železa. L. se chlubil svým ženám krevní mstou, kterou provedl na muži a mládenci. Je to t. zv. píseň Lámechova, jež bývá vykládána v souvislosti s Tubalkainovým vynálezem meče. Je-li Kain mstěn sedmkrát [Gn 4,15] samým Hospodinem, L. se bude mstít sedmasedmdesátkrát. Krevní msta je tedy považována v této době za něco dovoleného a hrdinného.

2. Otec Noemův, syn Matuzalémův [Gn 5,25–31], jenž je vypočítáván mezi těmi předpotopními patriarchy, kteří nezapomněli na Hospodina.

Lampa prodělala na východě celou stupnici vývoje. V nejstarších dobách byla podobna našim olejovým nočním lampám s knůtkem: široká, hliněná nádoba, otevřená lasturovitě a jen na jednom místě trochu se sevřenými okraji v jakýsi zobáček, aby knot držel vzhůru. Teprve později se zužoval okraj v jakousi hu

[368] Laň–Láska

bičku, ale lampa stále byla otevřená. Těto formy lampy se dodnes užívá v Sýrii.

Pod vlivem západu byla i na východě zavedena lampa uzavřená. Byla to kulovitá uzavřená nádobka pouze s jediným otvorem pro nalévání oleje a dlouhým vývodem pro knot. Musela být nošena ve dlani, ježto neměla ucha. Později dostávaly lampy oválovitou podobu. Zvláštností byly lampy s několika hubičkami pro knot anebo lampy v podobě zvířat, např. kachny.

Lampy z hromadných nálezů v Gezeru. 1–2. Ze střední bronzové doby. 3–7. Z řecké doby.

V pozdějších dobách byly lampy zhotovovány z bronzu a mívaly ucha k snadnějšímu držení. Lampy jeruzalémského chrámu byly ze zlata [Ex 37,23; 1Kr 7,49; 2Pa 4,20; 13,11; Za 4,2]. Knot býval zkroutěn ze lnu; ke svícení se užívalo olivového oleje [Ex 27,20; Mt 25,3]. Kleště sloužily k připravování a čištění knotu [„utěradla a nádobky k oharkům“ Ex 25,38].

V domácnostech bývala lampa umístěována ve zvláštním výklenku ve zdi, aby „svítila všechněm, kteří jsou v domě“. — Tato lampa byla rozsvícena ustavičně [jistý druh „věčného světla“]: sr. v přeneseném smyslu 1Kr 11,36; 2Kr 8,19; Jb 18,6; Př 13,9. Podstavce lamp bývaly obyčejně kamenné. V chrámu Šalomounově byly podstavce [svícny] zlaté.

Egyptské lampy se skládaly z malých skleněných nádob s rourkou pro knot, otočeny kolem stébla slámy.

Kraličtí překládají hebr. *nér* někdy světlo [2S 21,17; Jr 25,10], jindy svíce [Př 31,18] nebo svícen [2Kr 4,10] nebo lucerna [Sof 1,12], většinou však lampa [1Kr 7,49; 1Pa 28,15; 2Pa 4,20n ap.].

Laň. Samice jelena [cervus elaphus], jež na rozdíl od samce nemá parohy. Je častěji uváděna v básnických knihách Písma jako vzor čilosti [Gn 49,21; 2S 22,34; Z 18,34; Ab 3,19], uhlazenosti [Př 5,19], ženské skromnosti [Pis 2,9; 3,5], mateřské něžnosti [Jr 14,5]. Její plachost a bázlivost naznačena je v Jb 39,1 a Z 29,9.

Laodicea [Ko 2,1; 4,13], město v římské provincii maloasijské Frygii, v údolí Meanderském, na malé říčce Lykosu; nedaleko na západ byla města *Kolossis a *Hierapolis. Válkami a zemětřesením zrušeno, zase znovu zbudováno Seleukovcem Antiochem II. [261–247 př. Kr.], po jehož manželce Laodicii má jméno. V době římské nabyla L. velké důležitosti, ježto ležela na spojovací hlavní silnici a její obchod sám byl pozoruhodný. Byly zde zhotovovány látky a oděvy z černé ovčí vlny [ovce byly pěstovány v okolí] a vyráběny lékařské masti a léčivé prášky [proslulý frygijský prášek proti očnímu zánětu]. Ze Zj 3,17 lze soudit, že koncem prvního století byla L. městem zámožným. Křesťanství se sem dostalo nejspíše z Efezu [Sk 18,19–19,40] a ujalo se hlavně mezi četnými zde usadilými Židy. Tradice pokládá Epafru za zakladatele sboru. Z Ko 4,16 vysvitá, že ap. Pavel poslal Laodiceanským list zároveň s epistolou Kolossenským. Někteří se domnívají, že nynější ep. k Efezským je epistolou k Laodiceanským. Tak už Marcion kolem r. 140. L. je jedním ze sedmi sborů, jimž bylo určeno Zj. Jana [1,11; 3,14–22]. R. 65 po Kr. byly L., Kolosy a Hierapolis zničeny zemětřesením. L. byla znovu postavena, ale mohamedáni město zrušovali, takže dnes máme ze starého města jen zbořeniny. [Eski Hissar 89 km jv od Smyrny.]

Laomin [= národy]. Jméno třetího z potomků Dedanových, syna Jeksanova [Gn 25,3]. Sídlii někde v Arabii.

Lapidot [= pochodně]. Manžel prorokyně Debory [Sd 4,4].

Lasea [Sk 27,8]. Přístavní město na ostrově *Kréťe, jehož zříceniny byly objeveny r. 1856.

Láska. Pro lásku a příbuzné pojmy [milovati, smilovati se, slitovati se, hořet milostí ap.] má hebr. několik výrazů, z nichž SZ nejčastěji [více než 200 x] užívá pojmu *'áhab*. Kral. tento výraz a jeho odvozeniny překládají milovati [Gn 37,3,4; Lv 19,18,34; Kaz 5,10; Př 8,17; Oz 14,4; Iz 56,6; 1Kr 10,9; Dt 7,8], milování [Kaz 3,8], přítel [= milovaný, Iz 41,8; 1S 18,3], milovník [Ez 16,33; 23,5], frejř, frejovati; libost [Oz 8,9], milost [sexuální milování Př 5,19; 7,18; snad Pis 3,10] nebo láska [Pis 2,4]. Jiný hebr. výraz [*chášak*] překládají „hořet milostí“ [Gn 34,8], milovati [Dt 7,7], žádost [1Kr 9,19; 2Pa 8,6]; hebr. *'ágab* [= blázniti po někom, slepě zbožňovati] překládají „frejř hleděti“ [Ez 23,5], „frejř“ [Jr 4,30],

hebr. *dūd*: milosti [Pís 1,2,4; Př 7,18], milý, přítel [Iz 5,1] aj. Jsou to výrazy, které většinou označovaly poměr mezi mužem a ženou.

Není tedy divu, že těchto výrazů bylo z počátku jen výjimečně užíváno pro lásku Boží. Mnohem vhodnější se zdál sz pisatelům výraz *racham*, *chánan*, a *chesed*, jež Kral. překládají milovati [2 18,2], smilovati se [Ex 33,19], slitovati se [Ž 103,13], lítostivý [Ž 116,5], milosrdenství [Iz 47,6; Ž 25,6; Gn 21,23; Ž 5,8; 36,6]. Zvláštní vztah Boží k Izraeli byl vyjádřen pojmem smlouvy [Ex 34,10,27; Am 3,1n; 2,10]. Snad teprve Ozeáš se odvážil pro tento vztah užití obrazu manželství [Oz 3,1; 11,1; 14,4] a po něm Jr 2,2; 3,1.14; 31,32; Iz 54,5; 62,4 aj. Ovšem, ani tyto obrazy nestírají naprostou odlišnost lásky Boží a lásky lidské.

L. je podstatnou známkou Boží osobnosti, takže SZ nemůže o ní mluvit jinak než v antropomorfních výrazech [Oz 11,8; Jr 31,20; Iz 63,9.15n]. Ale je to l. svrchovaná; vyvoluje, koho chce [Dt 4,37; 7,6–8; 10,15; Iz 43,4; Am 3,2 sr. Ex 19,5; Dt 14,2; 26,17–19; Ž 135,4; Mal 3,17], není vázána na nikoho nějakým přirozeným poutem, není závislá na kvalitách toho, koho miluje [Dt 7,7n; 9,4–6; Ez 16; sr. Oz 1,2; 3,1]; její původ je ve svrchované, nevysvětlitelné vůli a milosti Boží, která ovšem v tom, kdo je jí zahrnut, vyvolává lásku, jež vypadá jako podmínka Boží l. [Dt 5,10; 7,9–13; Ex 20,6]. Boží l. je ničím nezasloužená, ale lid Boží se jí smí dovolávat, protože Bůh je věrný přísaze, kterou učinil [Dt 7,6nn; Lv 26,42; Ex 2,23; 6,5; Ez 16,60; Ž 105,8.42; 106,45]. Ovšem, Boží l. je svatá. Očekává naprostou věrnost se strany svého lidu [Ex 20,3–5; Dt 6,5], takže známost Boha a spravedlnost jsou její protipóly na straně lidu Božího [Oz 2,20; 6,6; 13,4; Dt 26,18; Mi 6,6–8]. Právě proto, že jde o svatou l., je přirozené, že trestá, není-li chápána naprosto vážně. Ale trestá s bolestí v srdci [Am 3,2; Oz 11,8n; Iz 63,9], aby přivedla k pokání. Ale i toto pokání je zázračné dílo Boží l. [Iz 55,7–9; Jr 31,31–34; Ez 37, 1–14]. Boží l. je odpouštějící l. [Iz 44,22n]. Předmětem této l. je především Izrael jako celek [Ex 4,22] a jednotlivec jen jako část tohoto celku, ale už v žalmech snad prosívá i myšlenka Boží lásky k jednotlivci, zvláště je-li bezmocný a potřebný [Ž 146,8; Př 12,2]. Am 9,7; Iz 19,19–25; 42,1–6; 49,6, kniha Rut a Jonášova ukazují [podle běžného pojetí], že Boží laskavý zájem není soustředěn jen na Izraele, ale i na jiné národy.

L. k Bohu je podle SZ odpovědí člověka na Boží l., tedy vděčnost [Ex 20,1nn; Dt 4,5–40; 6,5n; Ž 116,1nn], ale ani tato vděčnost není něčím samozřejmým a přirozeným, nýbrž výsledkem Božího zákroku [Dt 30,6]. Projevuje se poslušností [Ex 20,6; Dt 5,10; 7,9.10.12n; 11,1; 1K 3,3; Neh 1,5; Dn 9,4], službou [Dt 10,2], ostříháním jeho cest [Dt 11,22; 19,9; 30,16; Joz 22,5], bázní Boží [Dt 10,12]. Milovati

Láska [369]

Boha = milovati jeho jméno [Ž 5,12], jeho příbytek [Ž 26,8], jeho zákon [Ž 119,97], jeho svědectví [Ž 119,119], jeho spasení [Ž 70,5], jeho přikázání [Ž 119,127] ap.

L. k Bohu se projevuje také láskou k člověku. Je nařízena od Boha [Lv 19,18] především k *bližnímu [Lv 19,18], t. j. spoluizraelci, zvl. slabému, chudému, potřebnému, vdově a sirotku, pak také k cizinci, který se usadil v zemi vyvoleného lidu a nemá dosud občanských práv [Lv 19,34; Dt 10,19], dokonce i k nepříteli, který je v nouzi [Ex 23,4–5; Dt 22,1–4; Př 25,21], i když tu je přikázána jen pomoc, nikoli přímo láska. Jde tu o praktickou l., ne o lásku citovou. Pojem bližního se ovšem u proroků rozšířil na sousední národy, mezi nimiž měl Izrael misijní úlohu [Iz 49,6; Jon]. Určení národové však tvořili výjimku [Dt 23,3–4 Ammonitští a Moabští].

Nový Zákon. Pro NZ je charakteristické, že pro l. a milování neužil výrazů běžných v klasické řečtině, nýbrž následoval LXX, jež hebr. *’aheb ’ah’abá* překládá řeckým *agapaó*, *agapé*. Tyto výrazy zdůrazňují více vůli než cit a označují l., jež se projevuje činy. LXX i NZ pomíjejí řecké výrazy *eraó*, *erós*, jež označují pohlavní lásku, i když někdy zduchovnělou, ale vždycky vyvolanou hodnotou milované osoby a v podstatě egocentrickou, toužící po majetnictví této osoby k uspokojení sama sebe. Několikrát užívá NZ výrazu *fileó* [láska sociální, přátelská] jako synonyma za *agapaó* [Mt 6,5; 10,37; J 5,20; 11,3; 12,25; 15,19; 16,27; 20,2; 21,15; 1K 16,22; Zj 3,19; 22,15 aj.]. Jednou je užito podst. jména *filia* [Jk 4,4], *filadelfia* [láska bratrská Ř 12,10; 1Te 4,9; Žd 13,1; 1Pt 1,22; 2Pt 1,7], *filanthropia* [láska k lidem Tt 3,4; ve Sk 28,2 překládají Kral. „přívětivost“, Žilka: laskavost].

Boží láska k člověku je podle NZ skutečněna ve vtěleném Slově, Ježíši Kristu [J 3,16; Ř 5,8]. Už předtím ze své l. posílal Bůh proroky a posly, ale teprve Ježíš zjevuje Boží l. svými slovy, činy, utrpením a svou bytostí. V něj se vtělila l. B. jako touha po sebe-sdílení, sebezjevení, sebeobětování a obecnosti [J 1,1.14]. Ježíš mluví o Božím milosrdenství [L 6,36], milování [J 14,23; 16,27], slitování [Mk 5,19] a kreslí Boží l. v podobnostech [L 15], v nichž je zdůrazněno otcovství Boží [Mt 7,11; 10,29; L 12,32; J 16,27; 20,17], a svými činy jako přítel publikánů a hříšníků [L 7,34; Mt 9,10; 11,28n aj.]. Ovšem teprve po zmrtvýchvstání a vylíčení Ducha sv. pochopili učedníci plně zjevení Boží l. v Kristu Ježíši [J 20,28 sr. 14,8–9; 2K 5,19; Ř 8,39].

Vše, co SZ zvěstoval o l. Boží, bylo aktualizováno v Ježíši Kristu. I v NZ je Boží l. nezávislá na vnějších okolnostech. Bůh svou podstatou je l. [1J 4,8.16]. Dříve než byl svět, byl Bůh láskou nezávisle na člověku. Miloval Syna „před ustanovením světa“ [J 17,23–24. 26; sr. Mk 1,11; 9,7; J 3,35; 5,20; 15,9n; Ko 1,13; Mk 12,6] a Syn miluje Otce [J 14,31].

[370] Laskav–Lazar

Je to tajemství trojjediného Boha [Mt 11,27; J 16,13–15; 1K 2,10–13]. Tato l., jež byla v Bohu před založením světa, projevuje se jako svrchovaná vůči člověku: vyvoluje, koho chce [Ř 8,28; 9,13nn; 1Te 1,4; 2Te 2,13]. Předmětem lásky Boží je na prvním místě jeho vyvolený lid staré smlouvy, Izrael [Mt 10,5; 15,24; Ř 11,16], ale l. Boží se neomezuje na Izraele podle těla [Mt 3,9], nýbrž má na mysli svět [J 3,16; Mk 7,24n; Mt 8,5–12; Ga 3,27–29; Ef 2,5,11n; 1J 2,2; 4,14; 2K 5,19 aj.], který vyšel z jejích rukou. L. Boží si tak tvoří svůj nový předmět, jímž je Izrael Boží nové smlouvy [Ga 6,16], církev Kristova [1Pt 2,9; Ef 5,25]. Tato l. není ničím zasloužená [Mt 5,45; 20,1–16; Ř 5,6–8; 1J 4,10,19], ale žádá nerozdělené srdce [Mt 6,24; 10,37n; 12,30; Mk 12,29n]. Proto trestá a odhaluje pokrytce [Mt 23,23; Žd 12,6], čistí chrám [Mt 21,12], ale také odpouští, smiřuje, vykupuje prostřednictvím kříže a zmrtvých-vstání [Mk 10,45; Mt 26,28; 1K 15,3; Ř 3,23nn; Žd 9,28; 1Pt 2,24; 3,18]. Tato l. je prohlášením nové smlouvy [Mk 14,24; 1K 11,25], v níž Bůh splnil všechna dosavadní zaslíbení [2K 1,20; Žd 10,23; 1J 2,25].

Láska k Bohu v NZ není něco, co plyne z přirozeného srdce člověka [Mt 15,19; Ř 5,10; Ko 1,21 sr. J 3,20; 7,7; 15,18–25; ukřižování Mk 12,7; L 19,14], i když je určením, smyslem a cílem jeho života, ale je odpovědí na l. Boží v Kristu [1J 4,10,19], reakcí vyvolanou Duchem svatým [Ga 5,20; Ř 5,5], jež se projevuje jako rozhodnutí pro Boha [Mt 6,24]. Je to l., jež vzniká setkáním s Bohem v Ježíši Kristu. Poněvadž Bůh svou l. zahrnuje celého člověka, očekává také lásku celého člověka [Mk 12,29–30; Dt 6,4n]. L. k Bohu se nápadně podobá víře v Boha, jež je také lidskou odpovědí na Boží l. Zdá se, že Pavel ve většině případů, kde by synoptici užili výrazu l., klade víru. Ale je mnoho míst, kde užívá výrazů láska, milovati [Ř 8,28; 1K 2,9; 8,3; Ef 6,24; jiného řeckého slova užívá v 1K 16,22]. Jako ve SZ, tak i v NZ láska k Bohu se projevuje poslušností [J 14,15; 1J 5,3].

Láska k bližnímu je doplňujícím protějškem lásky Boží a lásky k Bohu. Je závislá na l. Boží [1J 4,11] a na l. k Bohu a jako taková je důkazem l. k Bohu [Mk 12,31; Ř 13,8–10; Ga 5,14; Jk 2,8; 1J 4,20n]. Někde to vypadá tak, jako by l. k lidem byla napodobování l. Boží a Kristovy [Mt 5,43nn; L 6,35n; J 13,34; 15,12; Ř 15,7; Ef 4,32–5,2; 5,25nn], ale vždy je dílem Ducha sv. [Ga 5,22; 2Tm 1,7; Ř 5,5], Boží lásky v člověku [1J 3,17n], jež nutí k tomu, aby člověk s druhým jednal jako s tím, za něž Kristus umřel [Ř 14,15; 1K 8,11; 2K 5,16; 1K 13,7] a v němž je nám přítomen Syn člověka [Mt 25,31nn]. L. patří k novému aeonu, který se tak vlamuje do tohoto světa [1Pt 4,7–8; 1K 13,8–10; Ř 13,8–11]. Její popis podává Pavel v 1K 13. L. je známkou učedníků Kristových [J 13,35], dítek Božích [1J 4,7], které

byly „přeneseny ze smrti do života“ [1J 3,14]. L. je také rozlišující známkou církve Kristovy, jdoucí až ke společenství majetku [Sk 2,44n; 4,34n; 1J 3,17n]. Proto Pavel pokládá roztržky v církvi za neslučitelné s láskou [1K 1,10nn; 3,3nn; 11,18nn; sr. J 17,21n; Ef 4,1nn; Ř 12,16; 15,5; 2K 13,11 a j.]. Ale tato l. nesmí zůstat omezena jen na členy církve [L 6,27n.32–35; Mt 5,43–48; 1Te 3,12], i když členové církve jsou nejbližšími bližními [Ga 6,10]. Teprve láska k nepřátelům je důkazem toho, že tu je opravdu l. *Milovati.

Laskav býti = milovati [Gn 25,28; 29,20; Nu 14,8; 2Pa 26,10; Pf 14,35].

Laskominy. Reakce dásní na kyselé, trnutí zubů po kyselém. Jr 31,29n navazuje na lidové přísloví, jež vyjadřuje bolestné následky hříchů otců na synech [sr. Pl 5,7; Ex 20,5; Nu 14,18]. Podle proroka každý bude trpět za své hříchy [sr. Ez 18,2nn].

Latině = latinsky, t. j. řečí Římanů, kteří od 1. stol. př. Kr. se stali pány Palestiny. V řeckém NZ máme jen několik málo lat. slov, psaných řeckými literami, jako praetorium a centurio [Mk 15,16.39.45]. Poněvadž latina byla jazykem římského státu, octl se nápis nad křížem Ježíšovým i v latině vedle řečtiny a aramejštiny [J 19,20].

Latuzim, druhý syn Dedana, syna Jeksanova z rodu Abrahamova [Gn 25,3], jehož kmen se usadil v Arábii.

Lavička. V Ez 27,6 jde o lodní l., jež byla vykládána slonovinou jako svědectví o bohatství Tyru.

Lazar [hebr. *Eleazar]. – 1. Přítel Ježíšův [J 11,1n], mladší bratr sester Marie a Marty; bydleli v Betany nad horou Olivetskou, kde je doposud ukazován jejich dům. Pro blízkost Jerusalema býval dům Lazarův velmi často útočištěm Ježíšovým [J 18,2; L 21,37; 22,39; 10,38; J 12,1,2]. Lazar se stal podnětem největšího zázraku Ježíšova [J 11,1–45], kterým chtěl nade vši pochybnost dokázat nekajícím vůdcům v Jerusalemě svoje mesiášství. Podle židovského názoru pobývala duše zesnulého celé tři dny nad tělem, usilujíc o oživení svého dosavadního nástroje, čtvrtého dne nastal rozklad těla, a proto všechny oživovací pokusy jsou marné. Proto J 11,39 podotýká, že L. ležel v hrobě už čtvrtý den. Ježíš vzkřísil Lazara. Zázrak učinil podle vypravování Janova hluboký dojem na zástupy, ale tím spíše podnítl vůdce národa k rozhodnému jednání proti Ježíšovi [J 11,47–53].

Ježíš od té doby „nechodil zjevně mezi Židy“ [J 11,54], odešel do Efraim na pomezí oblasti samaritánské. Teprve šest dní před velikonocí přišel do Betany [J 12,1], kde mu připravil hostinu nějaký Šimon, kdysi malomocný [J 12,2–11 = Mt 26,6–13 = Mk 14,3–9]. Lazar byl jedním ze stoulejících s ním. Stará církev se domnívala že Šimon malomocný byl otec Marie a Marty i Lazara. Jiní zase z L 7,36.44 mají za to, že Šimon byl oním farizeem a vysvětlují tím přátelství farizeů z Jerusalema s Lazarem a jeho sestrami. Podle

jiné pověsti byl Lazar onen bohatý mládenec [Mt 19,16–22; L 18,18], kterého Ježíš zamiloval [Mk 10,17–21]. Jisto je, že o Lazarovi později už nic neslyšíme. Vykládá se to tak, že musel utéci, aby nepadl za obětí rozzuřeným vládcům v Jerusalemě [J 12,10,11].

2. Lazar, nemocný muž ze známého vypravování nebo podobenství Ježíšova [L 16,19–31]. Snad ani nešlo o určité jméno, nýbrž o symbol. Neboť Lazar znamená „Bůh pomohl“. Je zajímavé, že mezi křesťany dostaly nemocnice jméno „lazarety“. Účelem podobenství je podati ilustraci k pověděni L 16,9n.

Láza. Nějaké místo, o němž je zmínka v Gn 10,19. Jeroným [4. stol.] má za to, že jde o roklinu Callirhoe na vých. břehu Mrtvého moře s horkými prameny [dnešní *Zerka Ma'in*] v nichž se léčil Herodes Veliký.

Leb = lebka [2Kr 9,35].

Lebana [= bílý?]. Hlava rodiny, jež se vracila ze zajetí babylonského [Ezd 2,45; Neh 7,48].

Lebbeus. Jméno jednoho z dvanácti učedníků–apoštolů Ježíšových [J 14,22]. U Mt se vyskytuje [10,3] na tomto místě seznamu apoštolského vedle jména Lebbeus nebo místo něho Tadeus, jako by toto druhé jméno bylo jeho přízviskem, u Mk 3,18 je Tadeus, u L 6,16 *Judás [syn] Jakubův.

Lebka [stč. = přilbice]. Egyptští, filistiňští, assyrští, babylonští a perští válečníci chrá

Assyrské přilbice. Podle Layarda.

nilí hlavy koženými nebo kovovými přilbicemi [1S 17,5; 2Pa 26,14; Jr 46,4; Ez 23,24; 27,10]. Obrazně u Iz 59,17 o výzbroji Boží k soudu nad národy: pancíř, jenž je zárukou spravedlnosti pro lid Boží; lebka, jež je symbolem spásy; plášť horlivosti proti nepřátelům [sr. 63,5]. Podobný obraz, ale o zbroji křesťana, máme v Ef 6,17; 1Te 5,8 [sr. Ž 140,8].

Lebna [= bělost]. Zastávka putování Izraelova z Egypta do zaslíbené země mezi pouští Sinai a Kádes [Nu 33,20n].

Lebni [= bílý, čistý]. – 1. Podle Nu 3, 18,21 nejstarší syn Gersona, syna Lévi [Ex 6,17; 1Pa 6,17–20], praotec čeledi lebnitské. – 2. Levita z čeledi Merari [1Pa 6,29].

Lebno. Místo v jz. části Palestiny v pokolení Juda, jež bylo i s předměstskými vesnicemi přiděleno kněžím [Joz 21,13; 1Pa 6,57]; jeho přesná poloha není známa [někde mezi Macedou a Lachis, Joz 10,29–31]. Za judského krále Jehorama, syna Jozafatova, odpadlo L. od království judského zároveň s Idumejskými [2Kr 8,22; 2Pa 21,10]. Senacherib, král assyr

Láza–Lecha [371]

ský, upustiv od obléhání Lachis, oblehl Lebno [2Kr 19,8; Iz 37,8]. L. bylo rodištěm Chamutaly, manželky Joziášovy, matky králů Joachase a Sedechiáše [2Kr 23,31; 24,18; Jr 52,1].

Lěč [stč. = léčka], léčeti [= strojiti úklad, Ž 38,13; Iz 29,21]. Nejspíše síť na chytání ptáků [Jr 5,26; Př 1,17]. Byla sklapovací. Skládala se ze dvou rámu o společné ose, v nichž byly nataženy sítě. Jakmile se pták dotkl návnady, umístěné uprostřed spodní sítě, rám zaklapl. Síť bylo užíváno i k lovení zvěře [Iz 51,20], jež se do sítě zapletla [Ž 9,16; 25,15; 57,7; Pl 1,13]. Vedle sítě se užívalo k chytání zvěře i rozličných pastí, maskovaných jam [Iz 24,17n; Jr 48,43n; Ž 94,13; Př 26,27] a ok. Bibličtí pisatelé užívají l. obrazně o úkladech nepřátel lidu Božího [Ž 31,5; Ez 19,8]. Ale i Bůh strojí l. lidem [Jb 19,6; Ez 12,13; Ž 66,11], aby jim ukázal zvrácenost jejich cest.

Lěčiti *Lékařství.

Lěčka *Lěč.

Ledví. Stč. vnitřní část těla, nazývaná zevně bedra, obsahující ledviny, játra a slezinu. Podle Sk 2,30 domnělé sídlo rozplozování. V přeneseném smyslu jsou l. právě tak jako srdce obrazem toho nejvnitřnějšího v člověku. Kral. pak překládají l. jež zkušuje Hospodin [Jr 11,20; 17,10; 20,12; Ž 7,10; 26,2]. L. je podle sz psychologie sídlem počitků [Ž 73,21; Př 23,16; Jb 19,27], myšlení a svědomí [Jr 12,2; Ž 16,7; 139,13].

Ledvina, ledvinka. Podle obětních předpisů vnitřní tuk, ledviny, játra a tučný ovčí ocas byly před vlastní obětí vloženy do ohně jako oběť ohnivá [Lv 3,4n; sr. Ex 29,13,22].

Legát [z lat. = vyslanec]. Urážka takového vyslance bývala příčinou válek [2S 10,4nn]. Kraličtí příslušná hebr. slova překládají zpravidla posel [Nu 20,14; 21,21; Dt 2,26; Sd 11,12,19; 2S 5,11; 2Kr 19,9; 2Pa 35,21; Iz 30,4; Ez 17,15]. Jednou překládají l. [Abd 1,1 proti Jr 49,14, jež zní v hebr. stejně!]. *Poselství. *Kázání.

Lehkomyslný. Tak překládají Kral. v Př 18,3 hebr. výraz, který jinde překládají „zlehčení“ [Jr 46,12], „ohyzda“ [Iz 22,18], „pohanění“ [Oz 4,18] aj. Jde o pojem blízký bezbožnosti. V Sk 17,5 jde o ničemné muže z tržiště.

Lehkost [stč. = neyážnost, zlehčování, tupení, hanba; sr. 1S 20,30; Ž 50,20; Př 10,18; Iz 47,6; 67,7; Mi 7,6]. Podle Mt 1,19 nechtěl Josef uvést v lehkost Marii, t. j. nechtěl ji veřejně obžalovati a tak vydati v pohanu, pranýřovati. Téhož slova je užito v Žd 6,6: vydávati v porouhání, činiti předmětem posměchu. L 11,45 překládají Kral. řecký výraz, jenž znamená tupiti, urážeti, pojmem „lehkost činiti“.

Lecha, Právděpodobně jméno místa v Judstvu, jež bylo obydleno potomky Hera, syna Sélova. Pak by snad šlo o zkomoleninu jména Lachis [1Pa 4,21].

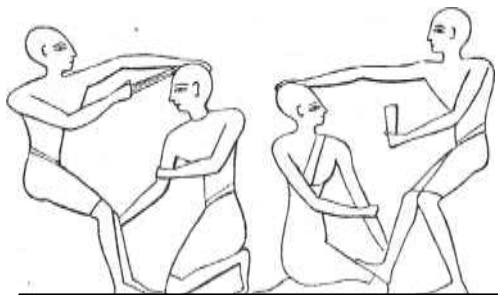
[372] Lechi–Lekati se

Lechi [= čelist]. Místo na území pokolení Juda při hranicích Filištínské země proti Etam, dějiště činů Samsonových s čelistí osličí [Sd 15,9.14.19]. Byl to pahorek [Ramat–Lechi] s vydatným stálým pramenem vody [Sd 15, 18n]. Dnes leží na tomtéž místě Bét Likijé, vesnice vzdálená asi 2 km od Horního Betoronu. Jiní však lokalizují toto místo jinde.

Lék *Lékařství.

Lékař. Hebr. „léčiti“ jest totožné s „látati“, „spravovati“ [Bič I., 235]. „Lékaři tedy byli především chirurgy a „látali“ či „spravovali“ zranění, pohmožděnin, zlomeniny“, čistili, změkčovali olejem rány a ovazovali je [Iz 1,6]. Kdo někoho zranil, musel mu nahradit škody a zaplatit lékaře [Ex 21,19]. Zajímavá je výtka v 2Pa 16,12, že král „Aza v nemoci své nehledal Boha, ale lékařů“. Bud' posílal o rady do Egypta, anebo je tu náznak žárlivosti mezi kněžstvem, které se zabývalo lékařstvím, a lékaři z povolání. *Lékařství. *Nemoc.

Lékařství. Nejstarší stopy lékařské vědy vedou do Egypta. Každá egyptská mumie předpokládá jakousi znalost anatomie [Gn 50,2]. Ne nadarmo Jeremiáš přiznává Egyptanům znalost „mnohého lékařství“ [Jr 46,11]. Cyrus a Darius podle Herodota posílali v nemocích pro lékaře až do Egypta. Je zajímavé, že v Ex 1,15 čteme o hebrejských porodních babičkách v Egyptě a v Dt 7,15; 28,60; Am 4,10 mluví o Egyptě jako o sídle zvláštních

Egyptští lékaři provádějí operaci hlavy. Malba z hrobu v Beni Hassan.

nemoci. I to nutně vedlo k zabývání se lékařstvím. Pozornost, jakou Egyptané věnovali zemědělnému, byla také prospěšná rozvoji lékařské vědy. Již r. 300 př. Kr. se shledáváme se školou lékařskou v Alexandrii, jež pěstovala léčivé rostliny a zkoumala léčivé účinky různých chemikálií. Lékařství bylo většinou výhradním zaměstnáním kněží.

Palestina byla a je doposud celkem zdravá krajina. Její přirozená členitost jakož i nedostatek přístavů ji chránil před epidemickými nemocemi. Přesto kněžský zákoník [v podstatě Lv] má přesné návody lékařské, obšírné zvláště při popisování malomocenství.

Židé považovali nemoc za trest Boží [J 9,2], způsobený buď přímo Bohem [Dt 28,22; 32, 39] nebo nějakým prostředníkem [Jb 2,7; Mk 9,17.25]. Pak ovšem nemoc kulticky znečišťovala [*Nečistý]. Vyléčení z nemoci bylo tedy nutně svědectvím Božího odpuštění [Ex 15,26; Oz 6,1]. Tím se vysvětluje i to, že kněží byli většinou i lékaři [Dt 24,8]. I k prorokům přicházel lid o lékařskou radu a pomoc [1Kr 14,2; 17,18; 2Kr 4,22n; 20,7]. Smutné zkušenosti s lékaři jsou popsány v L 8,43; 4,23.

Je nasnadě, že lékařství nemohlo být plně vyvinuto tak dlouho, dokud lidé měli odpor k pitvě lidského těla. Kněží sice měli jakési ponětí o těle zvířecím, jež připravovali k obětem, a mohli si učinit analogický úsudek o těle lidském, ale přesto medicína byla stále ještě nedokonalá. Bible mluví o nemocech „k smrti“ [Iz 38,1], o nemoci „velmi těžké“ [1Kr 17,17], o nemoci nezhojitelné [2Pa 21,18], o ráně [patrně epidemii nebo malomocenství Ex 11,1; Nu 11,33], o prašivosti ustavičné [Lv 21,20], o vředu nejhorším [Dt 28,35], jindy všeobecně o nemoci [1Kr 8,37; Ž 35,13]. V Lv 26,16; Dt 28,22 se mluví o souchoťnách, o zimnici [snad malarii], o zápalu [Kraličtí: pálivost]; časté jsou ve SZ nářky na mor a ránu [Nu 11,33; 14,37; 16,46; 25,9 atd.]. O nežitech se mluví v 1S 5,6; Dt 28,27.

O úplavici nejhoršího druhu je zmínka v 2Pa 21,19; Sk 28,8 [„červená nemoc“ je také úplavici].

Mezi léčivými prostředky [Kral. lékařství, stě. = lék Jr 8,22; 46,11; Ez 30,21; 47,12; Př 16,24; 17,22; Iz 53,5] vyskytují se v bibli umývání [2Kr 5,10], dieta [L 8,55?], slina [J 9,6], mazání [Jk 5,14], náplast z fíků [Iz 38,21], ošet s narkotickým účinkem [Mt 27,34.48; Mk 15,23.36; L 23,36; J 19,29], víno [1Tm 5,23], med, jež podle starověkého názoru byl pokládán za prostředek proti škodlivým účinkům požívání ryb [sr. L 24,42]; také ovšem koření a listí [Ez 47,12]. O umění lékárníckém je zmínka v Ex 30, 25–35; 37,29; 2Pa 16,14; Neh 3,8; Pís 3,6. Myslí se tu však spíše na voňavkářství než na medicínu.

Lékařské předpisy jsou popsány většinou v Lv.

Lékařské nástroje: nůž [Joz 5,3] a špice [Ex 21,6], jichž se užívalo jednak k obřízce, jednak k propichování uší. *Nemoc. *Malomocenství.

Lekati se. Tak překládají Kral. několik hebr. a řeckých výrazů [Dt 7,21; 31,6; Jb 3,25; Ž 27,3; Iz 44,8], jež jinde tlumočí slovy předěsiti se [Jb 3,5; 33,7], děsiti se [Jb 15,24], uleknouti se [Mk 9,15; 16,5n], zděšení [Sk 3,10]. Jde tu většinou o prožití údivu [*Di-viti se] nad něčím, co nějak ztělesňuje přítomnost Boží. V NZ se opakuje toto nebo podobné slovo všude tam, kde bylo poodhaleno mesiášství Ježíšovo [Mk 1,27; L 4,34; 5,9], i třeba jen v jeho mesiášském nároku [Mk 10,24nn]. Když se podle Mk 10,32 Ježíš rozhodl jíti do Jerusalema, vyvolal v učednících předěšení ne tím, že ho tam očekávala smrt,

Lekavý–Letnice [373]

ale tím, že tam jde ze svého mesiášského rozhodnutí. Podobně musíme rozumět i Mk 14,33 jako naplnění mesiášských míst ze Ž 22,2; 31,23; 116, rozhodně ne jen jako výraz psychického stavu Ježíšova.

Lekavý, t. j. bez odvahy, nesmělý [Dt 20,8; 28,65; Sd 7,3].

Lekno. Mořská tráva, chaluha [Jon 2,6]. Jinde překládají Kral. rákosí [Ex 2,3.5; Iz 19,6]. Stč. leknín, stulík.

Leknouti se *Lekati se.

Lekúm. Místo na území pokolení Neftalímova [Joz 19,33].

Lemam. Vesnice v nížině Judské [Joz 15,40].

Lemuel [= patřící Bohu]. Jméno neznámého krále, jemuž matka dává moudrá naučení, obsažená v Př 31,1–9. Podle rabínských výkladů je L. totožný se Šalomounem. Jiní mají za to, že jde o pohlavára některého arabského kmene, bydlícího při hranicích Palestiny, snad prý staršího bratra Agurova [Př 30,1].

Len. Byl pěstován v Egyptě [Ex 9,31] i v Palestině a jinde. K jeho sušení se užívalo plochých střech [Joz 2,6]. Tkaní lnu bylo úko

„Domové plní lsti“ [Jr 5,27; Sof 1,19] jsou domy neprávem nabyté. Lstivý může také znamenati nedbalý, nedbanlivý jako protiklad pracovitosti [Př 10,4; 12,24], váhavý [Př 19,15]. Totéž slovo překládají Kral. také jako omylný [lučiště omylné, t. j. ochablé, nepružné Oz 7,16; Ž 78,57] nebo ffortelný [Př 12,27 *Fortelný], jak ostatně překládají i jiný hebr. výraz u Mal 1,14, který naznačuje zlý obmysl, lstivost, jež o někoho ukládá [Gn 37,18]. Ve všech pak místech, kde se mluví v kral. překladu o lsti, převládá význam klamu, podvodu a úkladu [Ž 32,2; 52,4; 101,7; Iz 53,9; Jr 5,27; Mk 6,19; 7,21n; J 1,48; Sk 13,10; R 1,29; 2K 12,16 a p.].

Léta. Ve smyslu roky [Ex 21,2; 23,10; Nu 8,24; J 5,5; 1Tm 5,9; 2Pt 3,8; Zj 20,4].

Letní, léto. V Palestině byla v podstatě dvě roční období: zima [od října do března] a léto [od dubna do září]. Palestina leží v subtropickém pásmu a horko dosahuje v létě až 50° C [v noci jen 26° C]. Léto bývá bez bouřek [když si Samuel vyprosil bouři podle 1S 12, 16–19 v létě, byla to věc neobyčejná] a jen

Zpracování lnu v Egyptě; Naklepávání, vytloukání, kroucení. Nástěnná malba z Beni Hassan.

lem žen [Př 31,13 sr. Oz 2,5]. Z odpadků byly vyráběny knoty [Iz 42,3; Mt 12,20]. Nejlepší l. prý rostl v Galilei.

Lenivý, lenost. Tak překládají Kral. několik výrazů, jež označují neužitečnost, nepotřebnost [Tt 1,12], váhavost a lenost [Mt 25,26; Žd 6,12]. Zvl. SZ ukazuje na lenost jako na stav nepřirozený a zhoubný [Př 6,6; 13,4; 15,19; 21,25; 24,30; Kaz 10,18].

Lenovati se. Stč. = lenožiti, býti líný, meškati, váhati [Sd 18,9; Př 24,10].

Les „ve SZ neznámá vždy les, nýbrž docela povšechně i terén křovinami zarostlý, neschůdný, rozeklaný, skalnatý“ [Bič I., 34]. Ale i skutečných lesů bylo ve starověku hojně. SZ jmenuje l. efraimský [Joz 17,15–18; 2Kr 2,23–24; odlišný od l. E. z 2S 18,6?], l. Haret [1S 22,5]; Zif [1S 23,14–16]. Proroci mluví o pýše Jordánu [Za 11,3] a myslí tím na keře a stromy [zvl. oleandrové], jež vroubily tok Jordánu téměř po celé délce.

Lesen. Původní jméno místa *Dan [Joz 19,47]. *Lais.

Lest, lstivě, lstivý. Kraličti tak překládají tři hebr. výrazy, jež znamenají podvod [Gn 27,35], zradu [2Kr 9,23], lstivost [Gn 34,13; Ž 24,4; Př 12,5; Jr 9,6], faleš [Mi 6,11; Oz 12,7 o vahách].

rosa je náhradou za vláhu [Gn 27,28; Dt 33,13; Ž 133,3]. Země ztvrde a rozpuká, rostlinstvo usychá. Izraelci znali šest hospodářských ročních období: setí [od poloviny října do poloviny prosince], zima [od poloviny prosince do poloviny února], studeno [od poloviny února do poloviny dubna], žeň [od poloviny dubna do poloviny června], léto [od poloviny června do poloviny srpna], horko [od poloviny srpna do poloviny října]. Sr. Gn 8,22. *Léto milostivé.

Letnice v NZ českém jsou dvakrát [Sk 20,16 a 1K 16,8], jednou místo toho „den padesátý“ [Sk 2,1], totiž po sedmi týdnech od velikonoce [též „slavnost téhodň“ Dt 16,10]. Její ustanovení je v Lv 23,15–21. Původně to byla slavnost žně [Ex 23,16], vlastně dožínky [Dt 16,9nn], kdy se obětovaly „prvotiny“, t. j. první chleby z pšeničné sklizně [Lv 23,17]; proto „den prvotin“ [Nu 28,26]. „Teprve pozdní židovstvo se snaží zdůvodnit letnice duchovně a začíná je označovati jako den vydání Zákona“ [Bič II., 167]. Při této jednodenní slavnosti byla předčítána kniha Rut. Křesťanská církev přetvořila tento den v slavnost založení církve, poněvadž o prvních letnicích po křesťanské „veliké noci“ byl seslán Duch svatý.

[374] Léto–Lev

Léto milostivé, t. j. každý padesátý rok [7x7+1], sobota sobot [Lv 25,8–16], kdy měla odpočinouti i země, a svoboda i s otcovským dědictvím navrácena každému Izraelitovi, jenž pro dluhy upadl v otroctví. Toho roku neměly být placeny ani daně. Léto milostivé počítáno bylo od žní při slavnosti stánků [10. Tisri] a začínalo se svátkem očišťování [Lv 25,2.4.5] a troubením po vší zemi. L. m. je výrazem pocitu, že svobody a dědictví nesmí být žádný Izraelita trvale zbaven. Ale poměry v době královské vedly k hromadění soukromého vlastnictví a ustanovení l. m. zůstalo jen ideálem, k němuž se vraceli proroci [Ez 45,8n; 46,17n „léto svobodné“].

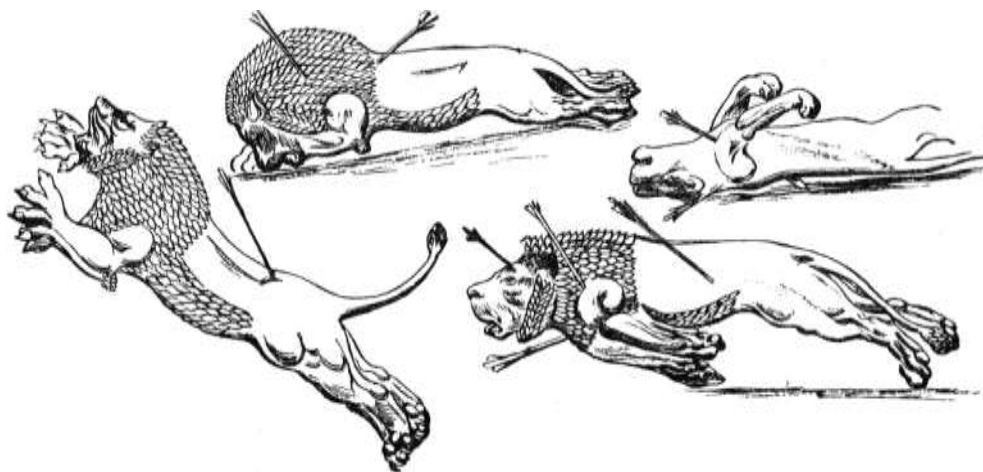
Léto odpuštění [Dt 15,2; 31,10]. Každého sedmého roku mělo se vše vraceti k svému původnímu stavu; věřitel nesměl upomínati dlužníka, jakmile bylo vyhlášeno „odpuštění Hospodinovo“. *Léto milostivé.

Lev. Hebrejščina má 6 výrazů, které označují lva v různých obdobích jeho vzrůstu [lvíče sající, odrostlejší, lev, lvíče]. Nejčastějším výrazem je *'arí*, *'arjé* [80 × ve SZ]. L. se kdysi v Palestině hojně vyskytoval, ale byl vyhuben za křížáckých výprav. SZ odkazuje na lví sílu [2S 1,23; Př 30,30], odvahu [2S 17,10; Př 28,1], zuby [Jl 1,6], přípravu ke skoku [Gn 49,9], loupeživost [1S 17,34] a dravost, jež neustupují před člověkem [1Kr 13,24; Jr 2,30], řev [Jb 4,10; Př 20,2; 1Pt 5,8], jeho číhání v houštinách [Jr 4,7], v lesích [Jr 5,6] a v jeskyních [Jr 25,38].

Vykopávky v Palestině ukazují, že l. byl často předmětem umělecké tvorby. Stěny svatyně a různé kultické předměty byly ozdobovány obrazy nebo reliéfy lvů. Obraz l. najdeme i v synagogách. L. byl posvátným zvířetem

bohyně Anáty. V egyptském i babylonském kultu měl l. význačné místo. Bohové byli zobrazováni jízdo na hřbetě l. anebo přímo ve lví podobě [na př. Nergal sr. 2Kr 17,30]. Trůn Šalomounův byl ozdoben lvy [1Kr 10,19n; 2Pa 9,18n], rovněž pojízdný chrámový kotlík [1Kr 7,29.36]. Snad tu šlo o vyznívání nějakých mytologických představ podobně jako u Ez 1,10nn; 41,19. Podle Iz 11,6nn; 65,25 přijde jednou čas, kdy se l. stane mírumilovným zvířetem. Bude to doba smíření mezi nebem a zemí.

NZ navazuje na sz vypravování nebo představy, když mluví o l. [Žd 11,33 (sr. Dn 6,17nn. 23); Zj 4,7 (sr. Ez 1,10; 10,14; 41,19); 9,8 (sr. Jl 1,6); 9,17; 13,2 (sr. Dn 7,9)]. Jde tu většinou o symboly, nikoli o astrálně–mytologické představy. Zj 5,5 navazuje na Gn 49,9, místo, které pozdní židovstvo chápalo jako odkaz na mesiáše. Jde tu o vítězství, jehož „l. z Judy“, t. j. Ježíš Kristus, dosáhl svou smrtí a zmrtvýchvstáním. Anděl ve Zj 10,3 volal hlasem velikým, „jako by lev řval“ [sr. Oz 11,10; Am 3,8; Iz 31,4; 42,13; Jr 25,30; Jl 3,16; Am 1,3]. Jde tu patrně o zdůraznění mocné hrůzy, kterou vyvolá poselství Boží. Ale i ďábel obchází jako řvoucí lev, aby způsobil odpadnutí od křesťanství [1Pt 5,8; Ž 22,14 sr. Sd 14,5; Jr 2,15; Ez 22,25; Za 11,3; Šof 3,3]. Na SZ navazuje také 2Tm 4,17 [sr. Ž 22,22]. Nevíme přesně, nač tu pisatel myslí. Někteří se domnívají, že tu jde o obavu z toho, že pisatel bude předhozen lvům; jiní myslí na obraz satana [1Pt 5,8], jiní na Nerona, jiní na soudní výslech, při němž má pisatel obhájit své poselství. Jiní konečně se domnívají, že jde o obraz smrti, neboť na pohanských sarkofágech bývaly lví hlavy jako symboly pohlcovačů života a pekelné moci [sr. Ž 22,22; Př 1,12; Iz 5,14; 25,8]. Ve středověku se na náhrobcích vyskytují obrazy zemřelých,

Hon na lvy. Část velkého reliéfu z assyrského královského paláce v Kujundziku.

stojících na lvu [Ž 91,13]. Je to symbolické znázornění vítězství křesťana nad mocí pekla. Vítězem je tu vlastně Kristus, jenž v této souvislosti bývá zobrazován jako lev [z Judy]. Je zajímavé, že lev ve Zj 4,7 bývá ve starokřesťanských výkladech chápán jako symbol evangelisty Marka.

Leví. Jméno značí podle různých výkladů buď „toho, kdo se připojil k Izraelcům, přistěhovalým z Egypta“, nebo „toho, kdo se připojil k truhle úmluvy“ jako kněžský pomocník. Možná, že jméno je také odvozeno od jihoarabského *lav'u* = kněz. Pak by šlo o jakýsi kultický řád, který nějak souvisel s kněžími v Kádes [Nu 18,19; Mal 2,4–9]. Jiní zase myslí na Líu [„divoká kráva“]. Nu 18,2,4 odvozuje jméno od hebr. „připojit“ a myslí na Arona, který připojil kmen Leví pro posluhování ve stánku.

1. Třetí syn Jakobův a jeho ženy Lie [Gn 29,34]. Se svým bratrem Simeonem krutě a lstivě pomstil na Síchemských svedení své sestry Diny. Jakob ještě na smrtelném loži vzpomíná tohoto činu s hořkostí [„Simeon a Leví bratři, nástrojové nepravosti... zlořečená prchlivost jejich... rozdělím je v Jakobovi a rozptýlím je v Izraeli“ Gn 49,5–7. Sr. Gn 34]. Toto vypravování ukazuje na původní poměr Izraelců k praobyvatelům země. Výsledek byl ovšem osudný pro oba kmene. V seznamu kmenů v Sd 5 nejsou jmenovány. Někteří vykladači, kteří vidí ve dvanáctce izraelských kmenů vztah k dvanácti obrazům zvířetníku, vykládají toto zmizení kmene L. tím, že Simeon a L. byli bliženci [Jakob uděluje požehnání Simeonovi a L. společně, zatím co ostatním každému zvlášť Gn 49], a dvanáctky bylo dosaženo rozdělením kmene Josefova na Efraima a Manasse. Také při rozdělování země vyšel kmen L. naprázdno.

L. měl tři syny: *Gersona, *Kahata a *Merari [Gn 46,11], kteří se narodili v Palestině před přesídlením Jakobovým do Egypta. Stáří L. odhaduje Ex 6,16 na 137 let.

2. L., syn Melchův, praotec pěstouna Ježíšova Josefa [L 3,24].

3. L., syn Simeonův, další praotec v rodu kmenu Ježíšově [L 3,29–30].

4. L., syn Alfeův [Mk 2,14; L 5,27,29], čelný a později evangelista *Matouš.

5. Žd 7,5,9 je zmínka o L., třetím synu Jakobovu, jako o tom, jehož kněžství ve srovnání s kněžstvím podle řádu Melchisedechova je jen druhořadé a odvozené. Místo navazuje na Ž 110,4 a Gn 14,18–20, kde podle původního textu Melchisedech přijal desátky od Abrahama a udělil požehnání tomuto praotci L. Ježíš Kristus je knězem podle řádu Melchisedechova; jeho kněžství je tedy vyššího druhu než levitské a nakonec toto levitské kněžství překonává a ruší jako nedostačující [Žd 7,11] přivádějí člověka k Bohu [Žd 7,19] a očistí svědomí [Žd 9,14; 9,9] od hříchu [Žd 9,22; 10,4]. Teprve pozdější křesťanská literatura zdůrazňuje původ Ježíšův nejen z kme

Leví–Levitě [375]

ne Judova, ale i z kmene L. Žd však zřejmě o tomto původu z kmene L. nic neví. *Levitě.

Leviatan [Ž 74,14; Iz 27,1], tajemný drak nebo mořská obluda, jež hrozí světu zničením. Někteří vykladači rádi historisují, ale jejich nerozhodnost nejlépe ukazuje, na jak vratkých základech jejich teorie spočívají. Podle nich v Ž 74,12–14 jde snad o symbol Egypta [krokodil], v Iz 27, 1n o symbol buď Assyrie, Babylonu, Persie nebo Řecka a Sýrie. Je to v podstatě protivník Hospodinův, který zůstal z chaotického pravěku, ale bude potřen. V Ž 104,24; Jb 3,8; 40,20 překládají Kral. I. výrazem „velryb“. Rabínská literatura se velmi mnoho zabývá fantasiemi o tajemném Leviatanu: Jordán se vlévá do jeho tlamy. Jeho maso bude v době Mesiášově potravou blažených; z jeho kůže bude vyroben stan pro vyvolené atd. V NZ místo I-ovo zaujal Antikrist [Zj 20,1–8], nepřítel Boží a Kristův.

Levice a pravice. Při určování světových stran byl orientálec obrácen k východu, takže levice označovala sever, pravice jih. Žalobce u soudu stával po pravici obžalovaného [Z 109,6; Za 3,1]. Levicí byl v boji držen štít, takže pravice byla nechráněna. Proto musel ochránce stát po pravici [Z 109,31]. Snad proto také byla pravá strana považována za čestnou. Mesiáš sedí po pravici Boží [Z 110,1; L 22,69; Ř 8,34]. I když seděti po pravici a levici [Mt 20,23] znamená seděti na čestných místech, přece jen levice má menší význam. I požehnání, udělené levici, pokládá Josef za slabší než požehnání pravici [Gn 48,14,17]. Na levici stojí odsouzení při posledním soudu [Mt 25,33,41].

Leviratní sňatek [švagrovský od lat. *levir* = švagr]. Zemřel-li někdo bez dětí, bylo povinností bratra zesnulého, aby vdovu po zesnulém pojal za manželku a vzbudil potomstvo svému bratru [Gn 38,8; Mt 22,24; Dt 25,5n]. První syn z tohoto l. manželství byl pokládán za potomka zesnulého a měl všechna jeho práva. Povinnost uzavřít l. s. se vztahovala po pravidle jen na bratry, kteří měli společného otce a byli dosud svobodní, ale bylo též stanoveno, kdo po nich přijde na řadu. Příbuzný se ovšem mohl této povinnosti vzepřít. V tom případě musel podstoupiti veřejnou potupu a jeho bydliště bylo označeno jako „dům bosého“ [= sezutého Dt 25,7–10]. Povinnost l. s. odpadla, zůstala-li po zemřelém aspoň dcera. [Nu 27,1–11], již náležela dědičná práva, ale jen tak dlouho, pokud se neprovdala za někoho, kdo nepatřil její čeledi [Nu 36,6], neboť půda měla zůstat v tom pokolení, jemuž byla přiřčena.

Levitě, buď jméno pokolení [Nu 35,2; Joz 21,3,41; Ex 6,25; Lv 25,32] nebo malé části tohoto pokolení, určené a oddělené na místo prvorozených z lidu izraelského [Nu 3,11–13.41.45n; 8,16–18] ke kněžské službě [Joz 3,3; Ez 44,15]. Bývají uváděni ve spojitosti s potomky Aronovými [Ex 28,1; 6,25].

[376] Leviticus-Lež

Podle Ex 32,26-29; Nu 3,9 pobili levité 3000 mužů, kteří za pobytu Mojžíšova na hoře Sinai propadli modlářství. Od té doby stálo toto pokolení stranou ostatních a zaujímal podle líčení sz spisovatelů výlučné postavení v národě. Výhradně jim byla svěřena ochrana stánku úmluvy a obětní bohoslužba. Na pochodu do země zaslíbené rozbili stany nejbliže stánku úmluvy [Nu 1,51-53; 18,21]. Ponenáhlu se vyvinula celá organizace kněžské bohoslužby. Synové *Kahat zaujímali nejvyšší úřady; jim náležela péče o stánek a o nádoby a zařízení v něm [Nu 3,31; 4,15; Dt 31,25]. Potomci Gersonovi měli na péči čalouny, koberce a *koltry [Nu 4,22-26]. Nejobtížnější úkol připadl synům Merari: měli na péči sochory, sloupky, desky a vnější součástky stánku. Také nosili stánek za putování na poušti. Službu konali od třicátého do padesátého roku svého života [Nu 4,30.35; 1Pa 23,3-5], podle Nu 8,24 od 25. roku, podle 1Pa 23,24.27 od 20. roku. Patrně tu jde o různé druhy levitské služby anebo o zařízení různých dob. Za Davida byl snížen věk na 20 [obvyklý věk vojenský], kdy se levité začali zaučovat do své služby jako chrámoví pomocníci [2Pa 31,17, sr. Ezd 3,8; 1Pa 23,28-31; sr. 2Pa 39,34; 35,11], aby jako třicetiletí mohli konat plnou službu [1Pa 23,3-5]. Nosili zvláštní roucha, jež při slavnostních příležitostech byla vyměňována za roucha slavnostní [1Pa 15,27; 2Pa 5,12]. Po padesátém roku svého věku už službu nekonali, jen přísluhovali bratřím, držícím stráž při stánku [Nu 8,25—26]. Neměli žádného přidělu kromě 48 měst mezi ostatními pokoleními [Nu 35,2; Joz 21,5-7] s pastvinami pro dobytek. Mezi těmito městy bylo 6 útočištných. Kromě toho byly pro levity určeny desátky od ostatních pokolení [Nu 18,21.24.26; Neh 10,37] a lid byl zvlášť napomínán, aby na l. nezapomenul [Dt 12,19; 14,27; 26,11]. Každého třetího roku obdrželi nadto zvláštní přiděl desátků podle Dt 14,28; 26,12. Levité se stali panující třídou za vlády Samuelovy, Saul však hleděl zmenšit jejich vliv, zvláště ke konci svého života. David utvořil zvláštní řád kněžský pro levity. Levité přísluhovali kněžím a dbali na zevní bezpečnost a čistotu chrámu. Byli rozděleni na několik tříd a bydleli ve svých městech, dokud na ně nepřišla řada, aby konali službu v Jerusalemě [1Pa 25,17-24]. Je však jisto, že mnoho z pozdější poexilní organizace levitů bylo přeneseno podáním do minulosti. Nasvědčuje tomu i ta okolnost, že mnohá ustanovení SZ o l. si navzájem odporují. Ezechiel degradoval l. na chrámové sluhy [44,9—16], stejně v Lv jen synové Aronovi mohou být kněžím. Z l., kteří po návratu ze zajetí babylonského tvořili zvláštní třídu nižšího kněžstva, byli vybíráni také učitelé zákona, písaři, kronikáři atd. Knihy Paralipomenon mohly být napsány od takových l.

Leviticus, latinský název třetí knihy Mojžíšovy, v níž se vypisují obřadní řady a zákony,

jež platily hlavně pro kněze a levity [odtud Leviticus = levitský]. Obsahuje tyto části:

- a) 1,1—7,17 zákon o obětech,
- b) 8,1-10,16 o svěcení kněží a jejich úkonech,
- c) 11,1-17,16 zákony o očišťování, o živočišných čistých a nečistých,
- d) 18—22 o životě kněží a lidu,
- e) 23-26 o slavnostech a milostivém létě,
- f) 27 o slibech a desátcích.

Je jasné, že Lv chce podat výhradně obraz kultu izraelského. Zvláštním oddílem je t. zv. Zákon svatosti 17—26, nazvaný tak podle zvláštního požadavku, aby lid byl svatý, jako Bůh svatý jest [Lv 19,2; 20,7].

Leviticus nebyl napsán jedním člověkem. Je to sbírka starých i mladších zákonů, sahajících tu a tam až do doby izraelského putování na poušti [odtud ustavičná orientace kolem stánku úmluvy]. Někteří badatelé se domnívali, že sbírka byla pořízena kolem roku 470 v Babylóně a mezi r. 458—444 vpracována okruhem Ezdrášovým do pentateuchu [pěti knih Mojžíšových] a lidu slavnostně předčítána [Neh 8-10] v Jerusalemě. Ve skutečnosti obsahuje materiál mnohem starší.

Charakteristikou tohoto kněžského okruhu je zájem o rodokmeny a čísla, kultické zákony, kněžské právo, kultickou čistotu a svatost. Uznává jen jedinou svatyni [Lv 19,21nn] a jediný oltář pro celého Izraele [Lv 1,3; 8,3; 17,8n]. Kněžím jsou jedině synové Aronovi [Lv 1,5]. O levitech jsou jen nepatrné zmínky [Lv 25,32n].

Lež, lhář, lháti. Šíří obsahu těchto pojmů poznáme na tom, jak Kraličtí rozmanitě překládají dva hebr. výrazy, jimiž SZ označuje lež. Pojmy odvozené z hebr. *škr* překládají Kral. lež [opak spravedlnosti a pravdy Ž 52,5; 89,34; 101,7; 119,69; Mi 2,11; Jr 9,3; 23,14], lživý [lživé řeči Jb 36,4; Ex 23,7; lživá slova Iz 32,7; lživý jazyk Ž 109,2; lživý svědek Dt 19,18; Ž 27,12; lživá pravice Ž 144,8; lživý dar Př 25,14; lživá proctví Jr 14,14; 27,15; 28,15; 29,9; 29,31; Ez 13,22; lživé sny Jr 23,32; lživý duch 1Kr 22,22] nebo klam, klamati [Gn 21, 23; Lv 19,11; 1S 15,29; 2Kr 9,12], nevěrně činiti [Iz 63,8], zrušiti [smlouvu Ž 44,18], faleš [Oz 7,1; Jr 6,13; 8,10; 10,14], falešně svědectví [Dt 19,18; Př 12,17], falešně [přisahati Lv 6,3.5; Za 8,17], chléb falše, t. j. ten, který nenasycuje [Př 20,17], nepravost [2S 18,13], omyl [Iz 44,20], oklamatelnost [Ž 33,17; Př 31,30], bezpodstatnost [bez příčiny Ž 35,19; 69,5; 119,86] a lstivost [Ž 119,78]. Podobně překládají i hebr. výraz *kzb* [lhář Ž 116,11; projeví se jako lhář Př 30,6; být usvědčen z klamu Jb 24,25; klamati Nu 23,19; Jb 6,38; Ž 89,36; Ab 2,3; Iz 57,11; mylný Jb 40,28; falešný Př 14,5; obelhávati = posmívati se 2Kr 4,11].

Všecka tato místa ukazují, že lež je něco abnormálního [Pedersen], působícího rozklad, rozdvojení srdce [Ž 12,3] a tím i rozklad pospolitosti. Lež a zloba [Oz 12,1], lež a marnost [Ž 4,3; 62,10] jdou ruku v ruce. Je to zrušení smlouvy s Bohem [Ž 44,18], nevěrnost

[Iz 63,8], porušení svatosti Boží a jeho lidu [Lv 19,11nn] a tudíž hřích, který musel být trestán [Ex 23,1; Dt 19,16-20; Př 19,22; 21,28; 24,28; 30,6-8]. Stanovisko SZ ke lži je zvláště patrné na vypravování o Kainovi [Gn 4,9nn], o Abrahamovi [Gn 20,2-16; sr. 12, 11-20], o Gézi [2Kr 5,20-27]. L. je základem vši lidské zkaženosti [Oz 7,13; 12,1; Mi 6,11n]. Bůh nelže a neklame [Nu 23,19; 1S 15,29; sr. Ž 89,35; Ez 24,14; Mal 3,5n; 2Tm 2,13; Tt 1,2]. Jen ten, kdo se skutečně setkal s Bohem, je schopen mluvit pravdu [sr. Iz 6,5-8]. Bůh ve svém soudu ovšem může seslati i ducha lži, aby potrestal člověka, jenž se od něho odvrátil [1Kr 22,21nn; Jr 5,31; 6,13; 29,9]. Někdy mají výrazy lež, omyl, faleš význam modla [Iz 44,20; Jr 10,14; Ř 1,25], což naznačuje, že Izrael chápal lež jako prohřešení proti Bohu.

NZ mluví o ďáblu jako otci lži [J 8,44; sr. Sk 5,3]. Za lháře je prohlašován ten, kdo popírá mesiášství Ježíšovo [1J 2,22] a kdo se holedbá bezhříšnosti [1J 1,8-10]. Lež odděluje od slova pravdy, od Boha, takže soud nad takovým člověkem je neodvratný [J 17,17; Zj 21,8,27; 22,15 sr. Ž 24,3-4; 119,160]. Naproti tomu nové stvoření je charakterisováno spravedlností a svatostí pravdy, takže lež u něho nemá místa [Ef 4,24n; Ko 3,9].

Ležeti ve smyslu pohlavně obcovati [Gn 34,2; 39,12; 2S 13,11]. Ležeti na zemi bylo výrazem pokání [2S 12,16].

Lhůta [Jr 17,4]. Strpení, poshovění, odklad.

Lía [= „divoká kráva“]. Starší dcera Lábanova, žena Jakobova [Gn 29,21n], matka Rubenova, Simeona, Levi, Judy, Izachara, Zabulona a dcery Diny [Gn 29,31-35; 30, 18-21]. SZ připomíná, že její oči byly mdlé [Gn 29,16n]. Byla pochována v jeskyni Machpelah před odchodem Jakobovým do Egypta [Gn 49,31]. Rt 4,11 činí o ní zmínku.

Libán, Libanon [= bílý], mohutné pásmo hor, táhnoucí se od řeky Litani [nebo Lita] poblíž Tyru na sever až k řece El-Kebir [za starověku Eleutherus] v délce 170 km. Nejdůležitější z přechýlných planin na hřebeni Libanonu byly t. zv. »*Cedry libánské*«, t. j. území cedrové, zaujímající asi 100 m² ve výšce asi 3000 m. Cedrový háj, kterému hrozilo úplné zničení [r. 1573 bylo v něm jen 24 stromů, 1810 už 375 a 1884 397], je dnes už jen na svahu k západu otevřeném ve výši 2000 m. Je obehnan vysokou zdí, aby byl chráněn před kácením nepovolanými lidmi. Složením je L. většinou vápenc. Ve výšinách se shromažďuje jak dešťová, tak sněhová voda, tekoucí v teplých měsících z libanonského věčného sněhu [Jr 18,14]. Ledovce však na Libanonu nejsou. Nesčetné říčky zavlažují libanonská údolí a uzpůsobují je k plození vydatné květeny [Pís 4,15; Iz 35,2; 60,13]. Na západním svahu středního Libanonu daří se moruši, olivě, fíkovníku, ořechu, mandlovníku, broskvím a meruňkám. I granátová jablka zde dozrávají. Ve výši 1000—1500 m jsou pěstovány víno a tabák. Podle Pís 4,11 a Oz 14,7 vydává L. zvláštní

Ležeti Libertini [377]

vůni, patrně od vonných křovin a květů, jež v hojnosti pokrývají půdu. Po lesích, o kterých zpívali sz spisovatelé [2Kr 19,23; Ž 72,16; Iz 2,13; 10,34; 40,16; 60,13; Ez 17,3; 31,15n; Za 11,1], není téměř památky. Ve starověku však sloužilo dříví L. nejen ke stavbě chrámů a paláců, ale i ke zhotovování lodních ráhen [Ezd 3,7; Ez 27,5]. Na místo lesů nastoupily bohaté pastviny, jež slouží přečetným stádům ovcí a koz. Z divoké zvěře se zde vyskytují medvědi, šakalové, hyeny, divoký vepř a gazely [2Kr 14,9; Pís 4,8]. V jeskyních byly nalezeny zbytky po lidech i jelenech, kamzíci, srncích a jeskynních lvech. Bylť L. přirozenou skrýší pro svou nedostupnost.

Vypravuje se, že Šalomoun — stejně jako jiní orientální panovníci v různých dobách — dal svázeti s L. cedrové dříví ke stavbě chrámu, jerusalemského [1Kr 5,6]. Zdá se však, že zde také prováděl stavby [1Kr 9,19], snad dokonce doval železo a j.

Rovnoběžně s L. běží od hory Hermon t. zv. Antilibanon, oddělený od L. údolím Bika, širokým 8—14 km. Tímto údolím tekou na jih Nahr-el-litani a na sever Orontes. Délka údolí je 120 km. Střední jeho část je velmi úrodná.

L. tvořil severozápadní hranici zaslíbené země [Dt 1,7; 11,24; Joz 1,4; 11,17; 12,7; 13,5].

Libání, líbati. Polibek měl ve starověku hlubší význam než dnes. Byl stejně jako podání ruky především potvrzením smlouvy a výrazem, pokojného smýšlení a vzájemného zehňání. Rodiče líbali *dětí [Gn 31,28,55; 48,10; 2S-14,33] a děti rodiče [Gn 27,26n; 50,1; 1Kr 19,20] při setkání i loučení, příbuzní se líbali navzájem [Gn. 29,11; 33,4; Ex 4,27; 18,7; 2S 19,40; Rt 1,9,14], stejně přátelé [1S 20,41]. Prorok líbá krále, kterého pomazal na království [1S 10,1], Absolon líbá lid, aby získal jeho přízeň [2S 15,5]. L. je také výrazem poddanství [Ž 2,12] a náboženského uctívání [1Kr 19,18; Oz 13,2]. Podle Jb 31,27 se zdá, že bylo zvykem líbati vlastní ruku a tento polibek poslati slunci nebo měsíci, jako by byly božstvy. Job podezření z tohoto modlářství odmítá. Polibek se mohl snadno stát i přetvárkou [2S 20,9; Př 27,6].

V době nz se vyžadovalo, aby hostitel políbil svého hosta [L 7,45], a křesťané jsou vyzýváni, aby se pozdravovali vzájemně „v políbení svatém“ [R 16,16; 1K 16,20; 2K 13, 12; 1Te 5,26] nebo laskavém [1Pt 5,14]. Byl. tedy polibek znamením křesťanského bratrství a výrazem lásky. Když ženy líbaly nohy Ježíšovy, dávaly tak najevo svou naprostou úctu a oddanost [L 7,38,45]. Na druhé straně Jidášův zrádný polibek byl výrazem neobyčejně mravní nízkosti [Mt 26,48n; L 22,47n].

Libertini [= propuštěnci]. Byli to nejspíše židovští zajatci, které odvedli Pompeius a jiní vojevůdci do Říma, kde se stali otroky snad při dvoře císařově [sr. F 4,22]. Později se

[378] Líbeznost Lícidlo

jim a jejich dětem dostalo svobody. Někteří z nich se vrátili do Jerusalema a vytvořili se Židy z Cyrenaiky a Alexandrie společnou hellenistickou synagogu. Je pravděpodobné, že tato synagoga byla někde na Ofelu [jižně od chrámového nádvoří] podle řeckého nápisu, nalezeného r. 1913-14. L. byli nepřáteli Štěpánovými [Sk 6,9] spolu s jinou skupinou Židů, přistěhovalých z Cilicie a Asie, kteří snad také měli společnou synagogu.

Líbeznost, líbezný, libost [nč. libost] jsou výrazy, jimiž Kral. překládají většinou hebr. kořeny *rsh* a *chps*, které však tlumočí různým způsobem. Jde v podstatě o opak prchlivosti [Iz 60,10] a hněvu [Ž 30,6], tedy o výraz přízně [Ž 30,6,8; Př 11,27; Dt 33,23], laskavosti [Nu 14,8; 1S 18,22], příjemnosti [Iz 60,7; Ž 19,15], milosti [Ž 106,4; Iz 49,8], vzácnosti [Iz 58,5; Mal 2,13], oblíby [Př 10,32; 11,1,20; 12,22; 15,8]. Zvláště oběti mají být Bohu příjemné [Lv 22,21; Ex 28,38], jinak nemají ceny. Proto mají být přinášeny dobrovolně [Lv 19,5; 22,29; hebr. tu užívá výrazu, odvozeného z téhož kořene jako libost, líbezný atd.]. Jindy tatáž hebr. slova překládají Kral. jako vůle [Ž 40,9; 145,19; 2Pa 15, 15; Ezd 10,11; Neh 9,37; Est 1,8; 1Kr 10,13; 2Pa 9,12; Iz 48,14] nebo svévole [Gn 49,6]. Bohu se líbí člověk ctného obcování [Př 11,20], činící pravdu [Př 12,22], modlitba upřímných [Př 15,8], ti, kdo se ho bojí [Ž 147,11]; Bůh má libost v účinnosti [Žd 13,16], oblibuje si milosrdenství [Oz 6,6], nemá však libosti v obětech a darech [Ž 40,7; 1S 15,22; Mal 1,10], ani v bezbožnosti [Ž 5,5], ale ani ve smrti toho, jenž umírá [Ez 18,32]. Míti libost v Bohu [Jr 6,10; Ž 73,25], v jeho Zákonu [Ž 1,2], v jeho svatých [Ž 16,3], v jeho skutcích [Ž 111,2], v jeho vůli [Ž 40,9], je jednou z hlavních stránek sz zbožnosti. Nádoba, v níž není „libosti“, je nádoba bezcenná, neužitečná [Jr 22,28; 48,38; Oz 8,8]. Je obrazem lidu, v němž Hospodin nemá zalíbení. *Libiti se. *Vůle.

Libě *Líbeznost. *Libiti se.

Libiti se. Řecké sloveso *areskein*, jež Kral. překládají l. se, znamená původně usmířiti, uspokojiti [v právním slova smyslu]; tento výraz pak přešel do oblasti estetické ve smyslu zalíbiti se [Mk 6,22]. Pavel varuje křesťany, aby se nelíbili sami sobě [R 15,1-3], ale sami sebe z lásky zapírali [sr. 1K 10,33], aby uspokojili druhé [sr. Tt 2,9]. Ovšem, toto uspokojování druhých má své meze v evangeliu [1Te 2,4] a v služebnictví Ježíši Kristu [Ga 1,10]. Hlavní věcí je, aby se člověk líbil Bohu [R 8,8; 1Te 4,1] a Kristu [2Tm 2,4; Ko 1,10; sr. 3,22; Ef 6,6]. Křesťanu jde o to, aby činil to, což je libého Bohu [1J 3,22; sr. J 8,29]. Celý život křesťana má být libou obětí Bohu [R 12,1; 2K 5,9; Žd 13,21; Ef 5,10; F 4,18; R 14,18]. Poslušnost dítěte se líbí Pánu [Ko 3,20]. Ovšem, jen přijatá milost Boží může způsobiti, že člověk slouží libě Bohu [Žd 12,28], neboť

bez víry, jež byla vyvolána milostí, je nemožné l. se Bohu [Žd 11,6].

Libost *Líbeznost. *Vůle. *Rozkoš.

Libovati [si]. Většinou totéž, co *libiti se [Ž 37,23; 51,8; Jr 6,20]. V 1Te 2,4 překládají Kral. slovem „oblíbiti“ řecký výraz, jenž znamená zkušovati, zkoumati [Jr 11,20], zprubovati [1K 3,13], a u L 19,48 jiný řecký výraz, jenž znamená viseti na někom, napjatě naslouchati.

Libra. Hebr. *máné*, přibližně 0,5 kg [Ez 45,12; J 12,3; 19,39]. *Váhy.

Libý *Líbeznost. *Vůle.

Libye. Podle řeckých a římských spisovatelů všeobecný název pro Afriku kromě Egypta, ve SZ Put [Jr 46,9; Ez 30,5] a *Lubim [Dn 11,43]. V užším smyslu je to Cyrenaika, krajina na sev. pobřeží Afriky záp. od Egypta s hlavním městem Cyréne. Římané dělili L. na východní [Libya Inferior, Marmarica] a západní [Libya Superior, Cyrenaika]. Židovští obyvatelé Libye měli v Jerusalemě svou vlastní synagogu [Sk 2,10; 6,9]. Někteří z nich se stali křesťany, jako Šimon Cyrenejský a jeho synové Mk 15,21; Sk 13,1; 11,20.

Líce. Podle Pís 1,10; 5,13 bylo l. nositelem krásy a zdraví. Být udeřen v l. znamenalo vrchol urážky a násilí [Mí 5,1; L 22,64] a ovšem i porážky [Ž 3,8]. Mt 5,39 sr. J 18,23.

Lícidlo, líčiti. Egyptské a assyrské kresby ukazují, že si ženy v těchto zemích malovaly černé čárky kolem očí. Jako barvy bylo užíváno do černá spáleného a zpraškovělého surmíku, v Persii olova, v Egyptě byla černá barva vyráběna ze skořápek mandlí nebo z voňavých pryskyřic. Barva, obyčejně smíšená s olejem, byla nanášena tyčinkami ze dřeva, stříbra nebo slonoviny. Podmalovávaly-li se oči tmavými linkami ke zvýšení lesku oka, líčila se i tvář chennou [červeným barvivem] na ochranu proti zlým duchům. Izraelci to pokládali za

Barvou nalíčené oko. Z egyptské malby. Kelímek pro ičidlo a tyčinka k líčení. Nález z hrobu v Beni Hassan,

něco nedůstojného ženy [2Kr 9,30; Jr 4,30; Ez 23,40]. Líčiti stč. = malovati [Iz 40,19].

Lid, hebr. 'am, označuje ve SZ převážně duševně-duchovní, tedy psychickou pospolitost [Pedersen, Israel 1926], také mezi příbuznými. Z této pospolitosti jednotlivec žije. K ní se počítají i mrtví [Gn 25,8.17; 35,29; 49,29.33], kteří nějak spolupůsobí při vytváření jejího charakteru. Myslí se hlavně na pospolitost, již udávají ráz mužové. Být vyňat z tohoto l. znamená vlastně ztratit život. Jednotlivec může žít pouze jako člen pospolitosti. Nebýt lidem = zahynout [Dt 32,21; sr. Gn 17,14; Ex 30,33.38; Lv 17,4; 20,3.6]. Být l. ovšem znamená nést odpovědnost. Žena, přistižená v hříchu, je zlořečenstvím svému lidu [Nu 5,27]. Provinění jednoho je proviněním všech [1S 22,16-19; 2S 24,17; 1Pa 21,17]. Je zakázáno mít hněv proti synům svého lidu [Lv 19,18]. Je nasnadě, že ve starověku kult byl nejsilnějším pojátkem, i v rodině a v národu, kde právě kult vytvářel psychickou jednotu [1S 9,12n; 1Kr 21,9.12; Nu 21,29; Jr 48,46].

Lid byl i jakýkoli celek [Př 30,25; Jl 2,2] hlavně lidských bytostí. Tak na př. město [Gn 19,4; Sd. 9,29.32; 1S 5,10n; Jr 37,12], kmen [Gn 49,16; Joz 17,14.17], severní království [1Kr 12,27] a ovšem *Izrael [viz níže! Iz 1,3; Jr 50,6; Jl 2,17]. Společné soužení vytváří l. [2S 22,28; Ž 18,28], rovněž společná známost spravedlnosti a Zákona [Iz 51,7]. SZ mluví o l. v kontrastu proti vynikajícím jednotlivcům [Iz 24,2; Jr 28,1.5; 26,16; 43,4; Rt 4,9].

Jednotlivec se stává l. rozmnožováním [Gn 48,19]. Několik pospolitostí se může smlouvou spojit v l. [Gn 34,16.22], ale také společný cíl může z jednotlivců vytvořit l. jeden [Gn 11,6]. Tak může vzniknout vyšší jednota l., národ, jenž má společné dějiny, společnou kulturu, společné náboženství, společný charakter, a ovšem i společného předka. I zde jde do jisté míry, chceme-li, o psychologickou jednotku, takže prorok může o národě mluvit jako o neduživci [Iz 1,5—6] nebo o nevěstce [Ez 16; Oz 2; 4]. Je příznačné, jak ve SZ velmi těsně souvisí l. se zemí, v níž bydlí. Má to hlubší smysl, než se nám zdá. Neboť země, dědictví otců a země otců [Lv 14,34; Gn 48,21; 50,24; Dt 1,8; 6,23; 31,20-21], je přímo prostouplá požehnáním [Ž 65,10-14; 72,3; Jl 3,18; Am 9,13], a být vzdálen této země znamená největší pohromu [1S 26,19; Jr 16,13]. I v cizině lze sice držet pospolitost, ale nedokonalou [Gn 43,32]. Cizinci jsou kulticky nečistí. Proto je třeba vyhnati cizince ze země [Ex 23,28nn; Joz 23] nebo je získat pro svoje kultové obecnství a tím je zavtělít do řad svého lidu! Jen s určitými národy směl lid izraelský uzavírat smlouvu [Dt 23,2-8]. Jindy bránily sblížení zase právě důvody náboženské.

I když pojmem l. byli ve SZ označeni Egyptané [Gn 41,40.55], Filištinští [Gn 26,11], Moabštití [Nu 21,29; 24,14], Sodomštití [Gn 19,4], Hetití [Gn 23,7], Etiopci [Iz 18,2], Skythové [Jr 6,22], přece jen zvláště v překlada-

Lid [379]

du LXX je pojem lid [řecky *laos*] vyhrazen velkou většinou Izraeli, aby tím vyniklo jeho zvláštní náboženské poslání. Neboť Izrael je l. Hospodinův, toho Hospodina, jenž nemůže být srovnáván s ostatními božstvy a má k Izraelovi zvláštní vztah [Ex 19,4-7; Dt 7,6-12; 32,8nn; nejsířejí Dt 4]. Izrael je l. svatým [Dt 14,2.21; 26,18n], spojeným s Bohem [Ž 148,14]. Tento lid si Bůh z vlastní vůle [Dt 9,5n] a z pouhé lásky [Dt 7,8] k otcům [Dt 4,37] vyvolil [Dt 4,37; 7,6; 14,2] a zaručil mu svou věrnost [Dt 7,8]. Proto jej vyvedl z Egypta [Ex 7,16.26; 8,16; 9,1.13.17; 10,3] a očekává od něho naprostou oddanost [Ex 20,3], poslušnost, lásku [Dt 7,9] a oddělenost od ostatních národů [Lv 19,2; 20,7.26; Nu 15,40]. Ovšem, Izrael nesplnil toto očekávání. Stal se lidem Gomorským [Iz 1,10], přestal být lidem Hospodinovým [Oz 1,9] a propadl Božímu soudu [Dt 4,27]; jen „ostatek“ zůstal [1Kr 19,18] a ostatek se také navrátí k Hospodinu [Iz 10,20-25; 14,32], až Bůh promění jeho srdce [Jr 31,33; sr. Jr 7,23; 32,36nn; Ez 11,20; 14,11; Iz 41,8-10; 62,12]. Tento nový Izrael bude mít misijní úlohu mezi národy [Iz 11,10; 62,10; Za 2,10-11; Ž 67,6; 148,11-13].

NZ výrazem l. označuje jednak obyvatelstvo [Mt 4,23; 26,5; 27,25.64], zástup [Mk 11,32; L 20,6], shromážděné množství [L 1,21; 3,15.18; Sk 2,47; 3,9.11], prosté obyvatelstvo na rozdíl od kněží a úředníků [L 23,13; Sk 6,12; 13,15], jednak Izraele na rozdíl od jiných národů [L 2,32; Sk 21,28; 26,17.23; 28,27n; R 15,10; sr. Sk 4,10; 10,2; 13,17.24; Žd 2,17; 5,3; 7,5; 2Pt 2,1]. Někdy ovšem také Izrael je označen výrazem národ [J 11,50n; L 7,5; 23,2, kde Král mají lid, ač v řečtině je národ; Sk 10,22; 24,3.10.17; 26,4; 28,19], ale většinou v řečech před neizraelci nebo v ústech pohanů. V pozadí výrazu l. je ovšem také náboženské zdůvodnění: l. Boží [Mt 1,21; L 1,68.77; 2,32; 7,16; Sk 7,34; Žd 11,25; a v citátech ze SZ: Mt 2,6; R 11,1n; 15,10; Žd 10,30], ale biologická a historická stránka má převahu.

Zvláštností Pavlova okruhu je, že pojem l. vztahuje na křesťanskou církev. Na t. zv. apoštolském sněmu vypravoval Petr, jak Bůh předem učinil opatření, aby z pohanů získal l. [Sk 15,14], a Jakub tuto myšlenku, jež pro židovské uši jistě zněla provokativně, zdůvodnil biblicky. Vedle Izraele v biologickém a historickém smyslu tu je nový l., vznikající vírou ve vykupitelský čin Boží v Ježíši Kristu a neznající žádných přirozených hranic. Bůh má mnoho „lidu“ [budoucích věřících] v Ko-rintu [Sk 18,10 sr. 13,46; 28,26n]. Všecka sz zaslíbení vztahuje Pavel a jeho okruh na nový l. Boží [R 9,23-26 sr. Oz 1,10; 2,23; 2K 6, 14-18 sr. Lv 26,12; Ez 37,27; Tt 2,14 sr. Ex 19,5n; 23,22; Dt 7,6; 14,2; 1Pt 2,9n; Žd 4,9; 8,10; 10,30; 13,12; Zj 18,4; 21,3]. Poněvadž Kristus je naplněním Zákona a Proroků, je

[380] Lid země Litera

křesťanská církev pravým Izraelem [Ga 6,16; Ř 9,6], pravým semenem Abrahamovým [Ga 3,29 sr. Ř 9,7n], pravou obřízkou [F 3,3], pravým chrámem [1K 3,16].

Lid země. Podle rabinského pojetí nevzdělaná [v Zákoně] vrstva národa, snad dokonce luza [Jr 1,18; Za 7,5]. Někteří badatelé myslí na zámožnější občany. Podle Biče II. 134n. je snad možno v l. z. spatřovati nižší kněžstvo a kultický personál, uchovávši si neporušenější náboženství a někdy přímo pověřeny kultickou očistou [Lv 20,2-4]. Není divu, že tento l. z. mívá vynikající účast na palácových revolucích a při královských volbách [2Kr 11, 18,20; 21,24; 23,30]. Kral. však mluví vždy jen o „lidu této země“. Míni tedy prostě obyvatelstvo.

Lidský, po lidsku. Těmito výrazy vyjadřuje bible často kontrast k božskému a tedy omezenost štvoření a nedokonalost v myšlení i jednání [Z 60,13; 94,11; Mt 15,9; 16,23; Sk 17,25; 1K 2,4,9; Ga 1,10; Ko 2,22; 2Pt 1,20n]. Pavel mluví „po lidsku“, když uvádí námitky proti spravedlnosti Boží, protože ví, jak jsou neopodstatněné [Ř 3,5], anebo chce-li být srozumitelný těm lidem, kteří nejsou uvyklí chápat duchovní věci [Ř 6,19 sr. 1K 2,13], „podle člověka“ [1K 9,8; Ga 1,11n] na rozdíl od toho, co přijal ze Zákona anebo na základě zjevení, jehož se mu dostalo od Ježíše Krista [sr. 1K 3,3; 1Pt 4,6]. V 1K 4,3n staví proti sobě lidský soud a soud Kristův. „Lidské pokušení“ [1K 10,13] znamená pokušení, jež člověk je s to snést. „Lidské provázky“ [Oz 11,4] stojí v protikladu proti otěžím, jichž se užívá při zvířatech, tedy: něco lehkého, nikoli tvrdého [sr. Mt 11,29n].

Lichva [stč. = úrok]. Podle sz předpisů nesměl se vymáhati na chudých úrok ani z vypůjčených peněz, ani z naturalii [Ex 22,25; Lv 25,36n]. Podle Dt 15,7-11 bylo zakázáno bráti vůbec nějaké úroky od chudých. Praxe však patrně byla jiná, jak vysvítá z výtek proroků [Am 2,6,8; 8,6; sr. Ž 109,11].

Likchi. Manassesovec z rodiny Semidovy [1Pa 7,19].

Lilie, lilium. Hromadné jméno [hebr. *šúsán*] pro všechny květiny, jež nějak připomínaly l. Mohl to být egyptský leknín právě tak jako tulipán nebo sasanka [Anemone coronaria], jež rostou na palestinských pastvinách [Pís 2,16; 6,2], mezi trním [Pís 2,2], v údolích [Pís 2,1]. Její vůně připomínala myrhu [Pís 5,13]. Ježíš má patrně na mysli některý druh této l., když mluví o polním kvítí [Mt 6,28], jehož šatu se nemůže vyrovnat ani Šalomoun ve vší své slávě. V 1Kr 7,19.22.26 a 2Pa 4,5 jde nejspíše o rytinu, znázorňující egyptský květ lotosový. Také na některých židovských mincích byl zobrazen lotosový květ.

Linkurius, drahokam v třetí řadě na náprsníku nejvyššího kněze [Ex 28,19; 39,12]. Nevíme s jistotou, který drahokam se vlastně

míni, ale má se za to, že jde o odrůdu červeného rubínu.

Línus. Křesťan v Římě, jenž se připojil k pozdravům pisatele 2Tm [4,21]. Podle Irene a Eusebia byl prý prvním *biskupem v Římě.

Lískový prut, hebr. *lúz*; snad jde spíš o mandlovník [Gn 30,37].

List *Psaní.

Lístek rozloučení, zapuzení. Podle Dt 24,1-4 [sr. Iz 50,1; Jr 3,8] stačilo k rozluce manželství prohlášení mužovo „Já nejsem její muž“ [Oz 2,2] a vydání l. r. Taková žena se mohla vdát po druhé, ale byla-li opět zapuzena, nesměl ji první muž znovu pojmout za manželku. Ježíš toto zařízení pokládal za výplod tvrdosti srdce a připouštěl rozvod jen pro cizoložství. Pojal-li někdo rozloučenou ženu, dopouštěl se podle Ježíše cizoložství [Mt 5,31n; 19,3-9; Mk 10,2-12; L 16,18; sr. 1K 7,10-17]. Šlo o otázku, o níž bylo živě diskutováno v době Ježíšově mezi rabínskými školami. Jedna omezovala právo zapuzení manželky jen na mravní přestupky [rabbi Šammai], druhá [rabbi Hillel] dovolovala rozvod i pro nepatrné přestupky [na př. přesolení polévky nebo nepřekonatelný odpor. Farizeové chtěli předložením této otázky uvést Ježíše do nesnázi.

Liška. V Palestině se vyskytují dva druhy lišek, ale SZ týmž hebr. výrazem *šual* označuje i šakala [snad Sd 15,4; Ž 63,10]. Šakal požívá jak maso, tak ovoce [snad i Pís 2,15 míni šakala]. L. má doupe v děrách [Mt 8,20], zvláště však ve zříceninách [Pl 5,18]. Prorok i Ježíš srovnávají vůdce Izraele s liškami, které se starají hlavně o sebe [Ez 13,4; L 13,32].

Lišta, lištování. *Táflování.

Litera. Recky *gramma* — písmeno [L 23, 38; Ga 6,11], v mn. č. = umění číst a psát [Kral. „písmo“ J 7,15], vědění [Kral. „umění“ Sk 26,24], dlužní úpis [Kral.: „rejistra“ L 16,6n], písemné sdělení [Kral.: „psání“ Sk 28,21]. Pisma = pět knih Mojžíšových [J 5,47], Starý Zákon [2Tm 3,15]. Pavel staví l. proti Duchu. Litera, t. j. psaný předpis Zákona, a obřízka, t. j. zjištělné znamení židovství, nejsou s to zaručiti plnění Zákona a tudíž nejsou předností Židů proti pohanům, protože záleží na zachování Zákona. To může zaručiti jen Duch [Ř 2,27-29]. L., t. j. předpis, nemá moci přiměti k činu; jen Duch. L. jen jako psaný Zákon je v tomto směru „vetchá“, zastaralá, nepůsobivá [Ř 7,6], nevede k přijetí Krista [sr. J 5,39-47], i když o něm vydává svědectví. L. patří ke staré smlouvě, ale Bůh obmyslel novou smlouvu [Jr 31,33], napsanou Duchem nikoli na těle [obřízka] a na papíře, ale na srdci [2K 3,6]. Zákon právě proto, že je pouze něco napsaného, že má jen formu předpisu, zabíjí, protože dává uzrát hříchu [Ř 7,7-11], ale nemá moci udržet při životě. Je soudcem, který vynáší ortel. Nejde tu jen o falešné užívání Zákona [2K 3,14-16], nýbrž o neschopnost l. jakožto psaného přikázání vést k novému životu, k němuž vede pouze služba,

vyvolaná Duchem [2K 3,6.8]. Pak teprve Písmo se stává „blízkým slovem“ [R 10,8] a přestává být l.

Literka. Mt 5,18 je míněno [aram.] písmeno *jōd*, jež je tvarem nejmenší písmenko hebr. [aram.] abecedy. Obrazně je tím znázorněno něco zdánlivě malého významu. Podobně puntík, jenž v hebr. abecedě rozlišoval navzájem různá čtení písmenek, nemínil se tím prostě písmenko *jōd*, jež v běžném písmu se puntíku podobalo.

Literní umění, t. j. znalost chaldejského písma i chaldejských knih [Dn 1,4.7]. *Kaldea.

Lito, litost, litovati jsou výrazy, jimiž Kral. překládají hebr. *nacham*, jež znamená „míti bolest“ [nad neštěstím druhého: litovati Sd 21,6.15]. Kral. totéž slovo překládají také želeťi [Sd 2,18] = mítí žal, soucit [Ž 90,13], činiti pokání [Jr 42,6; želeťi Jb 42,6; Jr 8,6] anebo pykati ve smyslu ztratiti odvahu, naříkati [Ex 13,19]. Jindy tentýž hebr. kořen překládají těšiti [Iz 66,13], utěšiti [Iz 12,1; 49,13]. Je příznačné, že Písmo mluví také o litosti, litování Božím. Na jedné straně Bůh nemusí ničeho litovati [želeťi] právě proto, že není člověk, takže nemusí odvolávat svá rozhodnutí [1S 15,29; Nu 23,19; Oz 13,14; Jr 4,28; 20,16; Ž 110,4], na druhé straně se připouští, že Bůh může litovat, cítit bolest nad svými rozhodnutími [Gn 6,6; Ex 32,12.14; 1S 15,11.35; 2S 24,16; Iz 63,9; Jr 18,8.10; 26,3.13.19; 42,10; Am 7,3.6; Jon 3,9; 4,10n]. Uchvatně líčí tuto litost Boží Oz 11,8n. Na těchto místech je vidět, jak litost Boží těsně souvisí se slitováním [sr. Ez 24,14]. Tam, kde se mluví o neodvolatelnosti Božích rozhodnutí, chce se zdůraznit, že je nelze brát na lehkou váhu, ať už jde o jeho hrozby nebo zaslíbení. Bůh ve SZ není žádná filosofická abstrakce, nýbrž osoba, jež miluje, rmoutí se a lituje. Bůh ve SZ není lhostejný ke světu a člověku. *Litostivý.

Litostivý [stč. = milosrdný]. Tak překládají Kral. hebr. výraz *rachūm* [Ex 34,6; Neh 9,17.31; Ž 85,15; 103,8; 145,8; Jl 2,13; Jon 4,2], který jinde tlumočí jako *milosrdný [Dt 4,31; 2Pa 30,9; Ž 78,38; 111,4; o člověku Ž 112,4], a tak naznačují, že litostivost je ovocem milosrdenství a stojí vždy ve spojení s nezaslouženou milostí, dobrotou a dlouhoshovíváním [Iz 63,9]. Z této své litosti vůči Izraelovi vnuká soucit i do srdcí Izraelových nepřátel [1Kr 8,50; 2Pa 30,9; Ž 106,46; Ezd 9,9; Neh 1,11; Jr 42,12]. V Ž 86,5 překládají Kral. hebr. výraz *sallāch* [= ochotný odpouštět] slovem l. Inkarnací této litostivosti je Ježíš Kristus [Mt 15,32; Mk 8,2; Jk 5,11]. Bůh očekává od svého lidu téže litostivosti [Za 7,9; sr. Mí 6,8; Iz 1,17], kterou on prokazuje nejen vůči Izraeli, ale i vůči pohanům [Jon 4,11]. Zvláště NZ zdůrazňuje tuto povinnost litostivosti a *milosrdenství [Mt 18,33; sr. Mt 5,7; 9,13; 1Pt 3,8, kde Žilka kralické „jedni druhých bíd čitelní“ překládá „soucitní“]. *Lito. Litost.

Litostrotos, hebr. *Gabbata, snad vyvýšenina nebo hřbet, hřeben [hory] nebo dláždě-

Literka-Lodebar [381]

ni [2Pa 7,3]. V tom případě by šlo o nedávno vykopané dláždění nedaleko oblouku Ecce Homo, kde podle tradice stála soudcovská stolice, z níž Pilát vynesl rozsudek nad Ježíšem [J 19,13].

Lítovati **Lito. Litostivý.

Lítý [jmenný tvar stč. řut, lít = náhlý, prudký, krutý, zuřivý]. Tak překládají Kral. pět hebr. výrazů, jež jindy překládají jinak. Např. Gn 16,12: lítý muž [ale Iz 32,14: divoký osel, Jr 2,4: divoká oslice], Gn 37,20.33: zvěř lita [ale Sd 9,33; Ž 78,49: zlý, Gn 41,3: šeredný]; Iz 35,9: lita zvěř [ale Ez 18,10: lotr; Ž 17,4: zhoubce; Dn 11,14: nešlechtný]; Ab 1,6: národ lítý [ale Ez 3,14: hněv; 1S 22,2 a Iz 38,15: hořkost; Sd 18,25: hněvivý, patrně zoufalý, od něhož se lze všeho nadít]; Ab 1,8: lítější [ale Př 27,17: zostřovati].

Lkající, lkání, lkání. Jde tu o výraz bolesti a smutku, jež se zmocňují člověka tak, že je nelze ukryti [Jb 23,2; Ž 79,11; 102,6]. *Kvíletí. Jde tu hlavně o vyjádření bolesti nad cizím trápením a nad Božími soudy nad druhými [Kral. v tomto případě užívají raději sloves rmoutiti se, plakatí, kvíletí], ale také o bolest chudých, utlačených, bezbranných, trpících, kteří nemají jiného útočiště než Boha. Tak na př. v Mt 5,4 jde o „kvílící Siónské“ [postižené všelikým utrpením] a o naplnění Iz 61,1—3. V jejich lkání nemusí být nic z toho, co nazýváme pokáním [sr. L 6,25; Mk 16,10; Jk 4,9; Zj 18,11.15.19], nýbrž jakákoli bolest. Jiných výrazů je užito ve Sk 7,34 [vzdychání] a v Ř 8,23.26; 2K 5,2.4 [lkání]. Praví-li se, že „Duch prosí za nás lkaním nevypravitelnými“, chce se tím říci, že Duch sv. sám naplňuje věřící dosud neformulovanými a neformulovatelnými tužbami, avšak křesťané si jsou jisti, že jde o tužby z Ducha sv. [sr. Ž 42,2; Ř 7,24]. A nedovedou-li formulovat své modlitby, formuluje je Duch sv. řečí, srozumitelnou jen Bohu. Tím se lišíme od stvoření, jež také lká [Ř 8,22], ale nemá Ducha sv. Slyší-li Bůh lkání všeho stvoření, jak by nevyslychal lkání svého Ducha v nás?

Lněný [košilký lněný Ex 28,42; roucho l. Lv 6,10; sukně l. Lv 16,4; pás l. Jr 13,1; čepice l. Lv 16,4; efod l. 1S 2,18; klobouk l. Ez 44,18]. *Len.

Loammí [Oz 1,9; 2,23], t. j. „ne lid můj“, obrazné jméno, které dal prorok *Ozeáš druhému synu svému s *Gomer, dcerou Diblaimskou, aby naznačil zavržení království izraelského. Míňení se rozcházejí v otázce, zda prorok popisuje skutečnou událost svého života, či zda je vše, co vykládá, čistě obrazné.

Lod. Město, jež vystavěli synové Elpálovi z pokolení Benjaminova [1Pa 8,12], a souvisící nějak s městem Ono [Neh 11,35]. Po návratu ze zajetí babylonského bylo znovu osídleno [Ezd 2,33; Neh 7,37]. Snad totožné s nz Lyddou [dnešní Ludd], 17 km jv od Jaffy [Joppen].

Lodebar [? = bez pastvin], místo v Galád

[382] **Lod'-Loktuška**

[2S 9,4,5; 17,27], snad totožné s Dabir [Joz 13,26]. Snad dnešní Umm ed-Dabar, j. od údolí el-'Arab, v. od Jordánu.

Lod', loďička [stč. lodí]. Používání l. bylo známo už kolem 3000 let př. Kr. na Nilu i Eufratu. V době sz byl přímořský a zámořský obchod vyvinut v Egyptě i Fénicii. 1Kr 5,9 připomíná vory Chiráramovy, jež svázely dříví na stavbu chrámu [2Pa, 2,16; sr. Ezd 3,7]. Nu 24,24; Dn 11,30; Jon 1,3 ukazují, že moře-plavba byla Izraelcům známa. Šalomoun si dokonce vybudoval zámořské loďstvo rudo-mořské, jež dováželo zboží z Ofiru [snad v Africe naproti arabskému Jemenu] do přístavů Aziongaberu a Elatu [1Kr 9,26-28; 10,22]. Brzy však tato mořeplavba ustala. Jozafát se pokoušel o její obnovu, ale jeho loďstvo ztroskotalo, sotva bylo dostavěno [1Kr 22,49]. Teprve Amaziáš rudomořskou plavbu opět obnovil [2Kr 14,7]. Palestina neměla vhodných přístavů. Jon 1,3 se zmiňuje o přístavu v Joppe. Herodes Veliký založil přístav v Cesareji. Jonáš se plavil na lodi do „Tarsu“ [snad kolo-

Stavba lodí v Egypte. Malba z thébského hrobu.

nie Tartéssos ve Španělsku). Je možné, že každá zámořská loď se nazývala taršišská [hebr. text Ez 27,12].

L. bývaly různě vypraveny. Stavěním l. vynikali Tyrané [Ez 27,4-9]. Byly poháněny vesly a plachtami [Iz 33,23]. Alexandrijská loď, na níž se plavil Pavel, byla s to pojmouti vedle nákladu 276 osob [Sk 27,37n]. Ale byly l. ještě větší. Nejdokonalejší popis starověkého mořeplavectví máme ve Sk 27. Lodi velel kapitán a majitel [Sk 27,11: správce a marinář]. Byla zhotovena z desek [v. 41], měla přídňní plachtu, již bylo možno zdvíhati a spouštěti za prudkého větru, když velká plachta na hlavním stěžni musela být stažena [v. 40], čtyři kotvy, jednu na zádi lodi, ostatní po stranách a u přídň [v. 29n]. L. měla i záchranný člun, který bylo možno provazy vytáhnouti na palubu [v. 16n.30.32]. L. byla opatřena olovníci na provaze k měření hloubky moře [v. 28]. Na přídň bylo namalováno anebo vyryto oko [v. 15, kde v řeckém textu je doslova, že se loď nemohla okem obrátiti k větru, Žilka: čelití větru]. Na t. zv. klounu v předu na špici lodi byl vymalován nebo vyryt také znak [*erb] lodi [sr. Sk 28,11]. V bouři byla l. zpevňována [podpásána] lany nebo řetězy kolmo k délce lodi [Sk 27,17].

Alexandrijská loď. Podle pompejské malby.

Menší lodi [rybářské] vidíme v době Ježíšově na jezeře Genezaretském [L 5,2; J 6,22n]. Byly poháněny vesly, některé však měly vesla i plachty.

Loches [= zaklínač?]. Otec jakéhosi Sal-luma, jenž opravoval zdi jerusalemské [Neh 3,12]. On anebo nějaký představitel jeho rodiny se zavázal, že bude sloužit Hospodinu [Neh 10,24].

Lois, Loida [2Tm 1,5], matka Euniky, babička Timoteova, od nichž se naučil znáti Starý Zákon [2Tm 3,15]. Zdá se, že L. bydlela delší dobu v Lystře [Sk 16,1].

Loket jest základnou měr délkových ve starověku. Vycházelo se z rozměrů lidského těla. Dt 3,11 mluví o „loktu muže“. Podle výpočtů Theniových 1 loket obecný = 0,4845 m [Ex 28,16; 39,9]. Podle jiných výpočtů 0,495 m. Egyptská jednotka však byla o něco menší.

1 loket = 2 pidě [po 24,225 cm]
= 6dlaní [po 8,078 cm], 1S

17,4; 2Pa 4,5
= 24 prstů [palců po 20,18 mm]
Ex 25,25.

Podle toho by byla délka Noemova korábu 300 loket = 145,35 m; šířka 24,22 m; výška 14,22 m [Gn 6,15]. Délka truhly smlouvy 1,211 m, šířka 0,726 m; délka svatyně 9,69 m; šířka 4,845 m. Délka svatyně svatých 4,845 m. Goliáš byl vysoký 6 loket a dlaň = 2,988 m [1S 17,4].

Loket královský [babylonský], uváděný u proroka Ezechiele, má 7 dlaní = 0,525 m; 6 loket = 1 prut = 3,15 m = 7 loket obecných [Ez 40,5]. Podle jiných měl l. babylonský 0,55 cm.

Loket řecký a římský [pechy s, cubitus], podle nichž se měřilo v době poexilní, má 6 dlaní, 2 pidě a 24 palců = 0,642 m. Podle jiných měl řecký [attický] l. 46,2 cm, římský 44,4 cm. Cesta jednoho dne sobotního 2000 loktů hebr. = 969 m; 2000 loktů babylonských = 1,1 km [Sk 1,12].

Loktuška [z něm. = plachta, rouno]. Jde

o vnější, svrchní oděv, jenž zastupoval na východě plášť. Byl ze čtvercového kusu plátna. Opatřen byl třepením [Rt 3,15; 1Kr 11,30; Nu 15,38; Mt 23,5; Sk 9,39]. Přehodil se přes levé rameno a byl uvázan nad pravým ramenem nebo pod ním.

Lom. V Sd 3,19.26 nejde o ledajaký l. nedaleko Galgala, nýbrž o vytesané posvátné kameny, tedy o nějaké kultišťe [sr. Joz 4,8.20]. Ale mínění badatelů se rozcházejí. V Sd 5,17, kde je užito jiného hebr. slova, jde snad o přístaviště, záliv.

Lopata a „nástroje hudebné“ [2Kr 25, 14]. Podle jiných jde spíš o l. a kratiknoty.

Lopotování. Odvozeno od stč. lopot = starost, soužení, trampota. Lopotovati* = starati se, pracně zápasiti, nuzně se živiti [Šimek]. Jb 14,1.

Loruchama [= nedošlá milosrdenství, „již více neslitují se“], symbolické jméno dcery proroka Ozeáše, znamenající zánik království izraelského [Oz 1,6], ale chovající i slib smilování Božího nad ostatky vyvoleného národa [Oz 2,23]. *Ozeáš.

Los rozhodoval v nejistých otázkách na východě už od pradávna. I u Izraele bylo užívání losu v různých případech [Př 16,33], na př. 1. při zvolení mužů k válečným výpravám [Sd 1,1; 20,9-10], 2. při rozdělení půdy mezi pokolení izraelská [Nu 26,55-56; Joz 18,10; Z 16,5n; Sk 13,19], 3. při vyřizování sporů [Př 18,18]; 4. za účelem zjištění zločince mezi velkým počtem podezřelých [Joz 7,14.18; 1S 14,22; Jon 1,7]; 5. při ustanovování osob k úřadu nebo k zvláštním povinnostem [1Pa 25,8n; 26,13; L 1,9; Sk 1,26]; 6. v den očišťování při rozhodování mezi kozlem za hřích a kozlem Azazel [Lv 16,8.10]. 7. Vítěz metal los o kořist [Jl 3,3; Abd 1,11; Na 3,10; J 19,24; Mk 15,24 sr. Ž 22,19].

Způsoby metání „losu“ byly různé:

1. Urim a Thumin, patrně dva kaménky, jeden s odpovědí kladnou, druhý se zápornou, jež kněz nosil pod náprsníkem ve zvl. kapse, z níž byly kaménky ve sporných případech vytažovány. Užívání těchto kamének přestalo asi brzy po návratu ze zajetí [Ezd 2,63], protože už v době Flaviově a Filonově nikdo nevěděl, oč tu vlastně šlo.

2. Vysílání šípů [Ez 21,21-22] bylo obvyklé zvl. mezi Babyloňany a Araby. Na šípech byly napsány jednotlivé možnosti a pak zamíchány v toulci a stříleny. První, který byl vystřelen, přinesl odpověď bohů na spornou otázku. Tak na př. Nabuchodonozor se octl na rozcestí, nevěda, zda má táhnouti proti Amonitským anebo proti Jerusalemu. Vyhodil šípy a při tom vyletěl nápis „Jerusalem“ [Ez 21,21].

3. Hůlkami [Oz 4,12], jimiž byly vytažovány losy[?].

U pohanů bylo ještě mnoho jiných způsobů „metání losů“. Více o tom viz Bič II., 115n.154.164.

Losem měla být určena Boží vůle, Bůh sám vrhá losy [Iz 34,17], takže se los stal

synonymem pro Boží určení, nezávislé na vůli člověka. Odtud pochopíme výrazy „dojiti losu přísluhování“ [Sk 1,17], „míti díl a los v Boží věci“ [Sk 8,21], mítí „díl s posvěcenými“ [Sk 26,18], „účastnost losu svatých“ [Ko 1,12]. Jde tu o zdůraznění nezaslouženosti, o podíl na tom, co Bůh ze své milosti dává věřícím ve sboru.

**Dědictví. Pur.

Los je vypočítáván mezi zvířaty, jež Izraelec smí požívat. Podle některých badatelů jde vlastně o divokou kozu [Dt 14,5].

Losník. Podle hebr. kořene někdo, kdo poutá, tedy zaklínač. Zaklínači byli v Izraeli zakázáni [Dt 18,11].

Losovati *Los.

Lot, syn Háranův, synovec Abrahamův [Gn 11,27-12,4], s nímž se nastěhoval do země Kananejské [Gn 12,4—5]. Později se Lot rozešel s Abrahamem pro spory mezi pastýři a usadil se v úrodné krajině Jordánské při městech Sodomě a Gomoře [Gn 13,9-11]. Když *Chedor-laomer a jeho spojenci vytáhli válečně proti Sodomským a Gomorským, byl Lot zajat [Gn 14,13—16], ale od Abrahama vysvobozen. Vypravování o Lotově ženě má patrně vyložití „solné“ sloupy, jichž je hojnost jižně od Mrtvého moře. Mají podobu lidské postavy. Dnešní Arabové nazývají Mrtvé moře Lotovým jezerem. Ježíš využil vypravování o Lotově ženě za ilustraci nerozhodného následování Božích přikázání [L 17,32]. Vypravování v Gn 19,31n; Dt 2,9-19; Z 83,9 má vyložití původ dvou národů: Moaba a Ammona. Ve srovnání s okolními pohany byl Lot mužem „spravedlivým“ [2Pt 2,7-8], ale nepočítal dost vážně se zhoubným vlivem okolí na svou rodinu.

Lot [váha] je izraelský šekel [závaží], který byl jako normální závaží chován ve stánku. Proto „lot svatyně“ nebo „váha svatyně“ [Ex 30,13; 38,24.26]. 1 lot = 8,41 gramů [podle jiných 11,46 gr] = 20ger, v naší bibli „peněz“ [halěrů, Lv 27,25; Nu 3,47]. 60 lotu = 1 míra [1Kr 10,17; Ez 45,10-12; Ezd 2,69; Neh 7,71], v naší bibli libra = 505 gr. 3600 lotu = 60 liber = 1 centněř [talent, hřivna] = 30,3 kg. Babyloňané měli váhy lehčí a těžší; těžší vážila dvakrát tolik co lehčí, tedy šekel = 16,83 gr. V Palestině vážili těžší váhou babylonskou s malým rozdílem; 1 lot = 16,37 gr; 1/2 lotu = 8,185 gr; ger = 0,818 gr, 1 libra = 1 míra = 982 gr; centněř = 58,932 kg. Židé užívali lehčí váhy. Koruna krále ammonskeho vážila centněř zlata [t. j. buď 59 kg nebo aspoň 30 kg, 2S 12,30]. Při peněžích zlatých byl babylonský centněř = 50 liber = 3000 lotu místo 3600 lotu. V Palestině tedy 49,11 kg. Stříbrný šekel v peněžích = 14,55 gr; centněř 3000 šekelů = 43,65 kg. V oběhu byly také řecké a perské peníze. Proto při takové různosti bylo třeba v chrámě jerusalemském penězoměnců, kteří vyměňovali peníze, zvláště římské mince s pohanskými emblémy za mince

[384] Lotan-Lovení ryb

hasmoneovské, chrámovou správou předepsané. *Centněř.

Lotan [Gn 36,20.22.29], syn Seir, kníže horejské [1Pa 1,38.39].

Lotr. Tak překládají Kral. ve SZ dvě různá slova, jež obě označují násilnou loupeživost. I kněží pro svou hrabivost jsou nazýváni l-y [Oz 6,9] a obviňováni, že z domu Božího pomohli učinit peleš lotrovskou [Jr 7,11 sr. 12,9]. Jak Kral. těmto slovům rozuměli, je vidět z toho, že jedno z nich překládají také nešlechtník [Dn 11,14 „synové nešlechtní“], lita zvěř [Iz 35,9], zhoubce [Ž 17,4], loupež-nictví [Oz 7,1]. Soldatesku označují Kral. jako lotříky [1S 30,8.15; 2Kr 5,2; 6,23; 13,21; 24,2]. Tentýž hebr. výraz překládají také jako vojsko [Gn 49,19; 2S 22,30; Jb 29,25]. Recký výraz v NZ označuje lupiče, který číhá při silnicích na pocestné [2K 11,26]. Když Ježíš u Mt 21,13 mluví o peleši lotrovské, navazuje zřejmě na Jr 7,8-11. Jak tomu rozuměl, je zřejmé z J 2,16. Kněží podle něho učinili z chrámu úkryt a útočiště lupičů, když spojili bohoslužbu s obchodem, osobním obohacováním a ukájením hrabivosti při prodeji obětních zvířat a výměně peněz za peníze chrámové. Je zajímavé, že Josephus slovem l. označuje *zeloty, kteří své politické odpůrce obírali o majetek. Možná, že také u L 10,30.36 jde o zeloty. Pak by Ježíš tímto vypravováním naznačil i to, že nesouhlasí se způsobem, kterým zeloti chtěli sloužit Bohu. Ježíš totiž byl v ustavičném nebezpečí, že bude zaměňován se zeloty, kteří chtěli přivést království Boží znovuzřízením samostatnosti Izraele pozemskou akci. Snad i Barabáš byl zelota [J 18,40 sr. Mk 15,7; Mt 27,16]. Možná také, že oba lotři, ukřižovaní s Ježíšem [Mt 27,38nn], patřili mezi zeloty, a že Ježíš byl Pilátem považován za zelotu, který nadto chtěl být králem. Jeden z těchto l-ů se stal pod dojmem Ježíšovy mírnosti a odpouštějící lásky vyznavačem Kristovým [L 23,39-43].

Lotrovský *Lotr.

Lotryně [Ez 23,43], nevěstka.

Lotřík *Lotr.

Louditi, nastražiti návnadu a tak přelstít, oklamati, lákati [Jk 1,14], sváděti [Kral. přeluzovati 2Pt 2,14 a louditi 2Pt 2,18].

Loukoť, oblouk kola [1Kr 7,33; Ez 1,18].

Loupati *Střecha.

Loupež. Kořist, lup dravce nebo člověka [Gn 49,9; Iz 31,4; Am 3,4; Ž 76,5]. Proroci vytýkají starším a kněžím, že se stali loupeživou zvěří, ač měli být strážci vinice Boží [Iz 3,14; sr. L 20,16]. Hospodin nenávidí l. nejen při obětech [Iz 61,8; Mal 3,8n], ale každou l., zvláště pak na chudém [Jon 3,8; Ž 62,11; Př 1,13-15]. Ovšem ty, kteří vykořisťují druhé, vydá sám v l. [Jr 30,16; Ez 7,21; 23,46; 25,7; 34,22]. Loupiti znamená tedy vzít něco násilím, násilím zabrat [sr. Mt 12,29], vytrhnouti [J 10,28n], vychvátiti [Sk 23,10]. L. pak je něco, co bylo uloupeno buď násilím nebo vy-

užitím příležitosti; něco, co si člověk nenechá ujít, čeho nepoužije k svému dobrému. V tomto smyslu překládá Žilka F 2,6: „Ačkoli měl božskou podobu, nepokládal rovnost s Bohem za žádoucí kořist [Kral. loupež], nýbrž zbavil se božského obsahu“. Možno při tom mysliti na Ježíšovo počínání při pokušení [Mt 4,3-6] anebo na jeho preexistentní rozhodnutí ponížít se až po smrt. Toto jeho rozhodnutí šlo celým jeho životem.

Loupežník. Kral. tak překládají tři různé hebr. výrazy, jež znamenají drancovníka, plenitele [Sd 2,14], zvláště z vojenských kruhů [1S 14,15; Kral. totéž slovo překládají v 1S 13,17 jako „zhooubcové z vojska“ nebo u Jr 22,7 jako „zhooubce“]. Jb 12,6 má na mysli násilníka; Abd 5 nočního loupežníka. Iz 8,1 [Kral.: „K rychlé kořisti spěchá l.“] jest symbolické jméno Izaiášova syna, jež mělo být zašlíbením, že do roka [Iz 8,4] Sýrie a Izrael [Damašek a Samař] padnou za kořist Assyřanům.

Loupiti *Loupež.

Loutna *Hudba.

Louže. Ez 47 líčí, jak z budoucího chrámu pod oltářem bude prameniti potok oživující vody, jenž promění pustinu mezi Jerusalemem a Mrtvým mořem v kvetoucí oasu [v. 12]. Mrtvé moře se stane mořem s pitnou vodou [v. 8-10]. Pouze bahnska a louže zůstanou, aby zaopatřily potřebnou sůl [v. 11]. Se změnou v srdci nastane i změna přírody [Ez 36,35], ale to, co člověk k životu potřebuje [sůl], bude opatřeno.

Lov, lovec. Lov na divokou zvěř byl od pradávna oblíbenou zábavou primitivního člověka [Gn 10,9] a starověkých králů, kteří tak pečovali nejen o bezpečnost kraje [Ex 23,29; 1Kr 13,24], ale prokazovali i své hrdinství. Proto popisovali své výpravy na šelmy v nápisech a sochách, zdobících jejich paláce. Původně se na lov vycházelo beze zbraně [Sd 14,6; 1S 17,34-36], brzy však bylo používáno šípů a luku [Gn 27,3; Iz 7,24], praku [1S 17,49; Jb 41,19] nebo kopí [Jb 41,20]. Lvi byli chytáni do sítí [tenat] nebo do jam [2S 23,20; Ez 19,4.8], menší zvířata do pastí [Jb 18,10; Jr 5,26], ptáci do sítí a smyček [osidlo Oz 5,1; Jr 5,27]. Na l. se chodilo ve větších společnostech [Jr 16,16], někdy na koních anebo dokonce vozích. Palestina měla v bibl. dobách hojně lesů a divoké zvěře [antilopy, divocí osli, leopardi a lvi, sr. Pis 4,8]. Tu a tam se vyskytoval i medvěd a vlk. Ex 23,11 pamaťuje i na obživu polní zvěře a Dt 22,6 zakazuje lovití samičku, sedící na vejcích anebo na mladých.

Lovení ryb. Rybolov byl pěstován od pravěku. Iz 19,8 připomíná egyptské rybáře, kteří lovili na udici i do sítí. Lid izraelský v Egyptě směl svobodně lovit [Nu 11,5]. Do Jerusalema vozili Tyrští a Sidonští mořské ryby na prodej [brána rybná 2Pa 33,14; Neh 13,16]. Obyvatelstvo kolem jezera *Genezaretského se živilo hlavně rybolovem. Dodnes prý je v tomto jezeře na 22 druhů ryb. K lovení ryb se užívalo

jednak udice [Iz 19,8; Mt 17,27], jednak harpuny [háky a vidlice Jb 40,26; Am 4,2] a konečně síti [L 5,4-7]. Lovívalo se v noci, protože za dne pro velké horko se ryby zdržovaly v hlubinách. Sušení a solení ryb se rozmohlo v Palestině zvl. v době hellenisticko-římské. L. bylo zjevem tak všedním, že se proroci rádi uchylovali k obrazům rybolovu [Jr 16,16; Pl 3,52; Ez 13,18; Mi 7,2]. I Ježíš připodobnil misijní práci svých učedníků k lovení ryb. Ovšem na konec z rybáře učinil pastýře [J 21,15n].

Ložce, lože, lůžko. Chudému člověku na východě stačila za l. rohožka nebo kůže. Rohožka byla za dne svinována a přivazována na stěně, aby nezabírala příliš místa. Na cesty se brávalo l. visuté, jež bývalo uzavazováno mezi stromy na ochranu proti šelmám. Byla to rohožka nebo kus plátna [Mk 2,4,9; 6,55; L 5, 24; Sk 5,15]. Za příkryvku sloužil vlastní plášť. Proto Ex 22,26nn zakazuje brání pláště do zástavy. V Egyptě už mivali postele [Gn 47,31], kdežto v Palestině se s nimi shledáváme až v době královské [2Kr 1,4,6; 4,10]. V sev. říši se patrně ujal postele assyrského typu s podhlavníkem [Am 3,12] a zdobené slonovinou [Am 6,4]. Př. 7,16 mluví o závěsech kolem l. Postele byly zhotovovány ze dřeva anebo železa [Dt 3,11].

Lesknouti se [Jr 5,28], stč. = lesknouti se.

Lesknutý = lesklý [Lv 13,28].

Lstivě, lstivý *Lest.

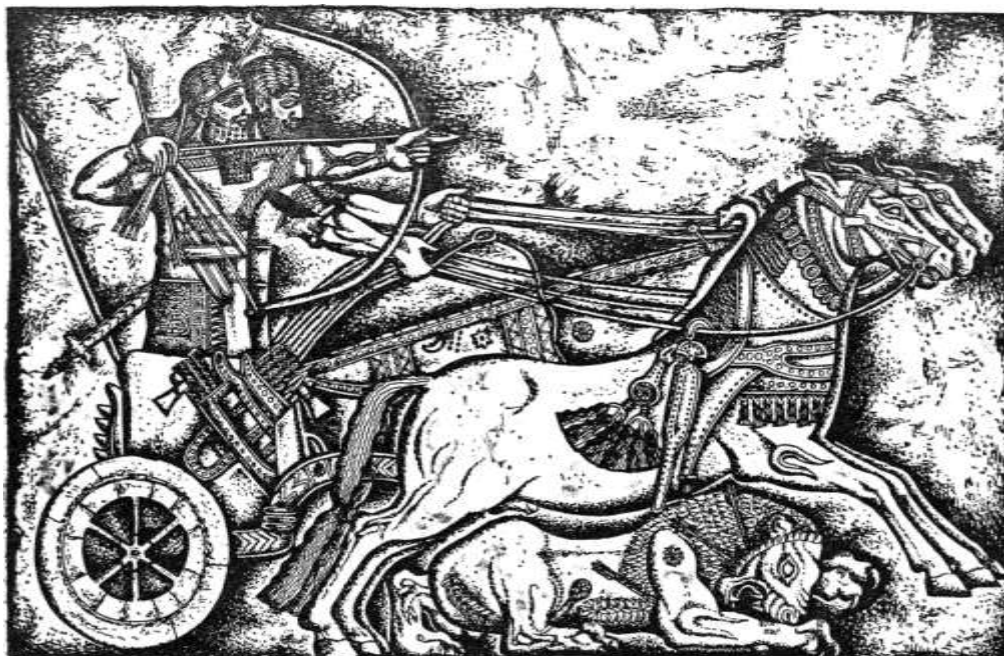
Ložce-Lucifer [385]

Lubimský [2Pa 12,3; 16,8; Dn 11,43; Neh 3,9] zároveň se Sukkímskými a Chussim-skými poplatný národ Sesáka [Šišaka], krále egyptského, který s nimi vytáhl proti Jerusalemu. Bydleli na africkém pobřeží západně od Egypta [nyn. Libye]. **Laabim a Libye.

Lubimští *Lubimský.

Lucerna [Jb 18,6; Sof 1,12; J 18,3]. *Lampa.

Lucifer [z lat. = světloň]. Tak podle Vulgáty, lat. překladu bible, převádějí Kral. a všechny stč. bible hebr. výraz v Iz 14,12, jež označuje jitřenku [Venuši] anebo spíš poslední čtvrt měsíce. Někteří badatelé myslí na božstvo Ellil, jež bylo uctíváno v Nippuru, anebo na božstvo Helal [= jitřenka], jež podle legendy se marně pokoušelo o ztečení nebe. Prorok přirovnává slávu Babylona hasnoucímu jasu jitřenky. Od 3. stol. po Kr. byl L. označením ďábla s narázkou na mythus o pádu části andělů, kteří původně byli bytosti dobré, bytosti „světla“, ale vzepřeli se Bohu a byli s nebe srazeni do pekla. Při tom L 10,18 [„viděl jsem satana jako blesk s nebe padati“] bylo pokládáno za výklad Iz 14,12 [sr. Zj 9,1; 12,7-10]. 2K 11,14 varuje před svodem pokušitele, satana, který se proměňuje v „anděla světla“. Na druhé straně Ježíš ve Zj 22,16 sama sebe označuje za hvězdu jasnou a jitřní [sr. 2Pt 1,19].

Assyrský král na lovu lvů. Reliéf ze severozápadního paláce v Nimrudu,

[386] Lucius-Lukášovo ev.

Lucius. — 1. Křesťan, pocházející z Cyrenaiky, učitel církve v Antiochii [Sk 13,1]. — 2. Křesťan, kterého Pavel nazývá „příbuzným“ [podle ducha] a jenž se připojil k Pavlovým pozdravům do Říma [Ř 16,21]. Někteří badatelé se domnívají, že tu jde o lékaře *Lukáše.

Lučiště, luk. Nástroj, vyrobený z pružného dřeva nebo z kovu [2S 22,35; Jb 20,24], opatřený tětivou [Ž 11,2] k vymršťování šípů [1Pa 12,2] k lovu zvířete i ve válce [Gn 27,3; 48,22]. Původně to byla zbraň knížecí [1S 18,4], ale záhy byla přidělována pěším bojovníkům [1S 31,3; 1Kr 22,34; Jr 46,9; 49,36]. Assyřané a po nich Syřané měli sevřené útvary lučištníků. Podle 1Pa 5,18; 2Pa 14,8 a Ž 78,9 příslušníci kmenů Rubenova, Gádova, Manassesova a Efraimova vynikali lučištnictvím. 2Pa 26,14 připomíná Uziášovy oddíly lučištníků. Byli to lehkooděnci, opatření nadto malým štítem a mečem [1Pa 5,18]. L. bylo drženo v levé ruce [Ez 39,3], šípy, zhotovené z leštěného dřeva [Iz 49,2] nebo z rákosu a opatřené kovovým hrotem, byly ukládány v toulci. Někdy bylo užíváno hrotů otrávených [Jb 6,4] nebo zápalných [Ž 7,14 v hebr. textu: „své šípy učiní hořícími“]. SZ přirovnává bezbožníky k lučištníkům, kteří ze zálohy střelí na „upřímé srdcem“ [Ž 11,2] anebo užívají jazyka jako lučiště k vystřelování lží [Jr 9,3]. Ale Hospodin láme l. [Ž 46,10; Jr 49,35; Oz 1,5], vyrazí je z ruky [Ez 39,3] a sám natahuje l., proti jehož střelám se nikdo neubrání [Ž 7,12-17; sr. Zj 6,2].

Lud [Gn 10,22], čtvrtý syn Semův [1Pa 1,17]. Zmínka o něm je ještě v Iz 66,19. *Ludim. Badatelé se domnívají, že jde o Lyďany, kteří obývali Lydii v západní Malé Asii, ale už v 20. stol. př. Kr. zakládali kolonie ve vých. Malé Asii.

Ludim [Gn 10,13; 1Pa 1,11], syn Mizraima, syna Chámova, praotce pokolení, obývajících v záp. Egyptě. Jr 46,9; Ez 27,10; 30,5 [Kral.: Ludští] mluví o nich jako o lučištnících ve vojsku egyptském a tyrském. Snad jde o Lyďany [*Lud], kteří sloužili ve vojsku egyptského Psameticha I. [663-609 př. Kr.]

Ludští *Ludim.

Luchitská cesta [Iz 15,5; Jr 48,5] značí cestu útěku nebo do zajetí. Dnes nelze zjistiti, o kterou cestu na moábském území jde.

Luk *Lučiště.

Lukáš [Lucas zkrácenina z Lucanus]. Podle Ko 4,14 lékař, společník Pavlův a vedle Marka, Aristarcha a Démasa jeho „pomocník“ [2Tm 4,11; Fm v. 24], pocházející podle staro-církevní tradice z Antiochie Syrské; tato tradice se může opírat o jeho znalost poměrů v Antiochii Sk 6,5; 11,19-27; 13,1-3; 14,26-28; 15,1.2.30-40; 18,22n]. Tvrzení Epiphania [ze 4. stol.] a Rehoře Velikého [6. stol.], že L. patřil mezi oněch sedmdesát učedníků Ježíšových [L 10,1nn], je v rozporu s výslovným zjištěním t. z v. Canonu Muratori [z konce 2. stol.], že L. neznal Ježíše podle těla. Z po-

mocníků Pavlových uvedených Ko 4,7nn byli bývalými Židy pouze Aristarchus, Marek a Jezus Justus [Ko 4,11], takže L. zřejmě byl bývalý pohan. Někteří badatelé ztotožňují L. s Luciem [Ř 16,21], kterého Pavel nazývá „příbuzným“, t. j. důvěrníkem, přítelem, spolupracovníkem. Teprve v 6. stol. se vyskytuje tvrzení, že L. byl také malířem a že od něho pochází obraz Ježíšův v kapli nad Scala Santa u Lateranu. Že pisatel evangelia L a Sk byl lékařem, dokládají někteří badatelé odbornými lékařskými výrazy, jež se vyskytují v tehdejší lékařské literatuře [L 4,38; 5,12; 8,44; 10,33n; Sk 5,5.10; 9,40; 12,23]. Snad se připojil k Pavlovi na druhé misijní cestě v Troadě a doprovázel jej do Filippi. Zde čekal na Pavla a opět se k němu připojil na třetí misijní cestě a doprovázel jej do Jerusalema. Zde zůstal po dobu uvěznění Pavlova v Cesareji, potom však jej doprovázel do Říma. Lze tak usuzovat z toho, že Sk na těchto místech užívají množného vypravovacího čísla [Sk 16,10-17; 20,5-21,18; 27,1 až 28,16]. Podle staré tradice celkem dobře založené, ač přece jen nedokazatelné, byl L. autorem jak *Lukášova evangelia, tak *Skutků apoštolských. Klemens alexandrijský mu připisuje také autorství nebo řecký překlad epistoly k Židům. To však je domněnka zcela nepřesvědčivá.

Lukášovo evangelium. 1. Obsah. Předmluva [1,1-4]. Úvod [1,5-2,52]. Bůh připravuje vystoupení Ježíšovo [3,1-4,13]. Ježíšovo působení v Galileji [4,14-9,50]. Ježíšovo putování Samařím do Jerusalema [9,51-19,27]. Ježíšova činnost v Jerusalemě [19,28-21,38]. Ježíšovo utrpení a smrt [22,1-23,56]. Po smrti Ježíšově [24,1-53].

2. Autorem evangelia byl podle staro-církevní tradice „Lukáš, průvodce Pavlův, [který] sepsal v knihu evangelium, jím [Pavlem] zvěstované“ [Ireneus - z 2. stol. — Adversus haereses III 1,1]. Podobně svědčí Canon Muratoriův [konec 2. stol.]. Zmínkami o úzké souvislosti autora L. e. a apoštola Pavla chtěli starokřesťanští pisatelé dotvrdit spolehlivost tohoto evangelia, jehož autorem nebyl sice ani apoštol, ani očitý svědek Ježíšův, ale za nímž stála autorita Pavlova právě tak jako za Markem autorita Petrova. Origenes, Eusebius, Hieronymus dokonce tvrdí — ovšem nesprávně — že tam, kde Pavel mluví o „svém evangeliu“ [Ř 2,16; 2Tm 2,8], prý myslel na L. e. [sr. 2K 8,18]. Není však jisté, zda tradice o Lukášovi lékaři jako autorovi L. e. je něčím více než hypotézou [dohadem] starých církevních spisovatelů. Důležitější než podobné dohady jest všimnouti si, jak autor evangelia sám popisuje svou práci [L 1,1-4]. Zmiňuje se o písemných i ústních pramenech očitých svědků. Všecko to „znovu prošel a přesně po pořádku sepsal“. Sám tedy není očitým svědkem, a nedovolává se pro sebe ani zvláštního osvětlení Duchem sv., nýbrž toliko toho, že pečlivě prostudoval a kriticky zpracoval prameny, které mu byly k dispozici. Postupoval

tedy způsobem svědomitého starověkého dějepisce, jak je patrné i z toho, že měl zájem i na časovém zařazení [L 2,1n; 3,1n]. Nejspíše užil předlohy, obsahující hlavně výroky Ježíšovy [Logia], již užíli Mk i Mt [*Evangelia], ale celkem samostatně. Základní jeho předloha však bylo evangelium Mk. Značná část L. e. je však založena na jiných pramenech, snad i přímo na ústní tradici nebo částečně i na menších písemných záznamech dnes ztracených. Tak se dostaly do L. e. zprávy odlišné od Mk a Mt o narození Jana Křtitele a Ježíše s vlastními podrobnostmi [obřezání Ježíšovo, Simeon, prorokyně Anna; návrat z Betléma do Galileje, dvanáctiletý Ježíš v chrámě, rodokmen Ježíšův]. Místo kázání na hoře má kázání na poli [kap. 6], o Křtítelovi ví mnohem více než ostatní evangelia. Jediný má vypravování o vzkříšení mládence z Naim [7,11—17], o milosrdném Samaritánu [10,29-37], o marnotratném synu [15,11-32], o nevěrném správci [16,1—13], o boháči a Lazarovi [16,19-31], o farizeji a publikánu [18,9 -14]. Na druhé straně mnohou látku z Mk [na př. Mk 7,1-30] a z Mt [na př. Mt 15,1-28; 5,17.19.21-48; 6,1-8. 16-18 a j.] vynechal. L. nejen mění Markův pořad, ale pokouší se také včlenit výroky, u Mt seskupené v celky, do určitých situací. Jeho jazyk a sloh odpovídají pravidlům správné literární řečtiny lépe než jazyk ostatních synoptických evangelií.

3. Charakteristika L. Je dosti dokladů toho, že L. e. vyšlo z prostředí sborů z bývalých pohanů a je pro ně určeno: má totiž zřetelný zájem na všeobecné platnosti evangelia [2,10n. 14; 24,47; Ježíšův pobyt v Samaří; vynechává Mt 10,5; milosrdný Samaritán; vděčný Samaritán 17,11n a j.]. L. e. dále zdůrazňuje lásku Ježíšovu ke ztraceným [L 19,10; podobenství o ztracené ovci, ztraceném groši, ztraceném synu L 15; Zacheus L 19,1nn; velká hřišnice L 7,36nn]. Více než ostatní evangelisté si všímá nebezpečí bohatství [L 6,24n; 12,13nn; 16,1nn.19nn] a Ježíšovy lásky k chudým [L 6,20n; 16,19nn; sr. Sk 2,44n; 4,32nn]. Mluví velmi často o Duchu svatém a jeho působení [L 1,35; 4,1nn.14.18; 5,17; 11,13; 12,12; 24,49]. V jeho doporučování chudoby a odřikání viděla nz věda — sotva právem — t. zv. ebionitský vliv. [Ebionité byla sekta křesťanů židovského původu, žijící v Zajordání. Kladli zvláštní důraz na chudobu učedníků Ježíšových; i jejich jméno ebjonim znamená „chudí“. Z jejich prostředí vzniklo t. zv. Ebionitské evangelium]. Spíše snad lze mluvit o vlivu Pavlova chápání evangelia [sr. L 10,8 a 1K 10,27; L 18,14 sR 5,1].

4. Doba a místo vzniku. L. e. je sice připsáno *Teofilovi [L 1,3], o němž nevíme nic jiného, než že byl poučen o křesťanství [L 1,4], ale bylo určeno pro křesťany původu pohanského. Plyne to i z toho, že aramejská slova buď vynechává anebo nahrazuje řeckými, Judstvo je mu označením celé Palestiny [L 6,17; 7,17; 23,5 a j.]. O místě vzniku nelze říci nic jistého kromě toho, že vzešlo z oblasti

misijních sborů pavlovských. Také dobu vzniku nelze určit přesně; pravděpodobně jest, že bylo napsáno někdy mezi pádem Jerusalema r. 70 a mezi devadesátými lety 1. století, okrouhle řečeno kolem r. 80 po Kr.

Luňák. Dravý pták z rodu sokolovitých, jenž byl pokládán za kulticky nečisté zvíře [Lv 11,14; Dt 14,13], protože se živil masem, zdechlinami, červy a hmyzem. V líčení posledního soudu u Izaiáše zpustlost země „Idumejské“ je znázorněna dostaveníčkem nečistých, z valné části mystických zvířat, mezi nimiž je také l. [Iz 34,15].

Lůno. Vedle původního významu genitálie, rodidla [Gn 16,5; Dt 23,1; 25,11; Ž 79, 12; Iz 65,6] také ve smyslu klín [Rt 4,16; 1Kr 3,20; L 6,38] a jako obraz něžné péče [2S 12,3] a nejužšího obecenství [J 1,18] a čestného místa při stole [J 13,23]. Lazar byl v l. Abrahamově [L 16,22n], t. j. zaujímal čestné místo mezi blaženými a žil s nimi v nejužším obecenství.

Lupiny stč. = šupina, slupka [sr. Lv 11, 9-12; Dt 14,9n]. Rčení „spadly s očí jeho jako lupiny“ [Sk 9,18] vzniklo v lékařské praxi při operaci očního zákalu. Pavlovi se vedlo tak, jako kdyby byl vyléčen z leukomu. Jako nepřítel Kristův ztratil zrak [Sk 22,11], jako Kristův svědek zraku nabyl a byl pověřen „otevřítí očí [pohanů], aby se obrátili od temnoty k světlu“ [Sk 26,18]. Někteří vykladači spojují Sk 9,18 s 2K 12,7; Ga 4,15 a domnívají se, že lze z těchto míst souditi na Pavlovu oční chorobu.

Lůz [= mandloň (kultický strom), Gn 28,19; 35,6; 48,3; Joz 16,2; 18,13], kananejské město, jež později mělo hebrejské jméno Bethel. Původně asi šlo o dvě místa v bezprostřední blízkosti: L. bylo město, Bethel sloup a oltář Jakobův. Po dobytí města L. pokolením Efraimským a po jeho zboření vyrostlo pozdější Bethel.

Lůza. Hetitské město, jež vystavěl obyvatel města Lůz, když je zradil Izraelcům. Za odměnu směl odtáhnout i s rodinou „do země Hetejských“ [Sd 1,22-26]. Snad totožné s dnešními ruinami Luvejzjeh asi 7 km sz od Paneas [Cesarea Filipova].

Lůže *Ložce.

Lůzko *Ložce.

Lvice, lvičátko, lviče *Lev.

Lvový *Lev.

Lycia, Lycický [Sk 27,5, (řecky Lykia)], název hornaté, ale velmi úrodné krajiny na jz Malé Asie při Středozemním moři, naproti ostrovu Rhodu. Při ztrátě samostatnosti byli Lycií přivtěleni k říši Perské, potom k říši Alexandra Velikého a Seleukovců, r. 188 př. Kr. připadli k Rhodu, r. 168 př. Kr. dosáhli samosprávy a r. 43 po Kr. se stali římskou provincií s hlavním městem Myra. Jiným městem této provincie bylo Patara [Sk 21,1], proslulé uctíváním řeckého Apollona. V L. bydlelo mnoho Židů.

[388] Lydda-Lživě

Lydda [Sk 9,32.35.38] je nejspíše řecký tvar hebr. Lod, města v pokolení Benjamin, jež bylo založeno od Semera, syna Elpalova [1Pa 8,12]. Leželo v přímořské nížině Saron-ské, 20 km od Joppen [Jaffy]. Babylonský král odvedl část obyvatelstva Lod do zajetí, se Zo-robábelem se pak navrátilo 721 osob [Ezd 2,33; Neh 7,37; 11,35]. Za vlády syrsko-makedonské byl změněn název města na Diospolis, město Diovo, později však se opět ujalo staré pojmenování Lod = Lydda. V židovském povstání spálil město římský vojevůdce Cestius Gallus r. 66. Bylo však znovu vystavěno. Dnešní jméno města je Ludd. Většina obyvatelstva je mohamedánská, třetina jsou nesjednocení Řekové.

Lydia. 1. Krajina na záp. břehu Malé Asie s hlavním městem Sardis a městy Tyatirou a Filadelfií. Ježto šlo o úrodnou krajinu, byla hustě obydlena. Poslední král L. Kroisos byl r. 549 př. Kr. poražen od Kyra [bibl. Cyrus] a L. se stala perskou provincií, potom připadla Seleukovcům, ale Antiochus III. ji musel popustit Římanům. Proslula barvířstvím. Bydlelo zde mnoho Židů. Zj 1,11 mluví o křesťanských sborech v L.

N.

2. První evropská křesťanka, kterou získal ap. Pavel za svého prvního pobytu ve Filippis. Pocházela z Tyatiru v Lydii [odtud její jméno] a byla zámožnou obchodnicí se šarlaty. Podle Sk 16,14 byla „bohobojící“, t. j. byla původu pohanského, ale byla získána židovským vyznáním a účastnila se aspoň zčásti židovské synagogální bohoslužby. Když Pavel a Silas byli propuštěni z vězení, vrátili se do jejího domu, kde se pravděpodobně shromažďoval sbor ve Filippis [Sk 16,14n.40].

X X

Lykaonia. Krajina v Malé Asii ohraničená Kappadocií, Galacií, Frygií, Pisidií, Pamfylií a Cilicií. Její obyvatelstvo mluvilo zvláštním, od řeckého odlišným nářečím. Na severu to byla většinou pustá planina bez stromů s několika slanými jezery; jižní polovice je hornatá, hodí se jen pro chov ovcí. Na svých misijních

cestách navštívil Pavel Lykaonii nejednou [Sk 13,51-14,23]. Založil tu četné sbory. Hlavním městem byla Ikonie.

Lysina byla považována za hanbu [2Kr 2,23], zvláště u žen [Iz 3,24; Ez 16,7]. Arabské ženy si dělaly umělé l-y na znamení zármutku. Obětovaly své vlasy na hrobě zemřelého [sr. Nu 6,18; Dt 14,1]. Izraelští kněží měli zakázáno vyholování [Lv 21,5 sr. 19,27; Ez 44,20]. Proroci naopak vyzývají k děláni lysiny na znamení zármutku [Mi 1,16; Am 8,10; Iz 22,12; Jr 7,20; 16,6; Ez 7,18].

Lystra [Sk 14,6.8.21; 16,1; 2Tm 3,11] ležela ve východní části krajiny Lykaonické. Byla to římská kolonie, založená od císaře Augusta r. 6 po Kr., spojená s Antiochií Pisi-dickou „říšskou silnicí“, jež míjela Ikonii. Oficiálním jazykem byla zde latina. Byli zde také Židé, ale nejspíše neměli synagogy. Dnes jsou z tohoto města už jen zbořeniny Bin-bir-Kiliseh na úpatí kuželovité hory vulkanického původu, zvané Karadah. Dvě události se pojí k tomuto městu v souvislosti s apoštolem Pavlem: zde byl kamenován a odtud dostal svého misionářského pomocníka v Timoteovi [Sk 16,1].

Lysý *Lysina.

Lyziániš je uváděn v L 3,1 jako čtvrták krajiny Abilinské [t. j. kolem Abila, asi 28 km sz od Damašku] v 15. roce Tiberiově. Herodes Antipas byl v téže době čtvrtákem v Galileji a Herodes Filip v krajině Iturejské a Trachonitidské. Možná, že Lyziániš bylo dynastické jméno všech vládců Abilinské krajiny, jako farao bylo jméno všech egyptských králů. Abila bylo hlavním městem Abileny a leželo na severní straně hory Hermon.

Lyziáš [Sk 23,26; 24,7.22], Klaudiu Lyziáš, „hejtman“, patrně tribun římské vojenské kohorty, který vysvobodil Pavla z rukou rozdrážděného lidu v Jerusalemě a poslal ho s vojenským průvodem do Gesareje k vladaři *Felixovi, prokurátorovi římskému. Původem Řek, který si opatřil za peníze římské občanství [Sk 22,28].

Lživě,

lživý

*Le

